

Digitaliseret af | Digitised by

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
THE ROYAL LIBRARY

København | Copenhagen

DK

Digitaliserede udgaver af materiale fra Det Kongelige Biblioteks samlinger må ikke sælges eller gøres til genstand for nogen form for kommerciel udnyttelse.

For oplysninger om ophavsret og brugerrettigheder, se venligst www.kb.dk

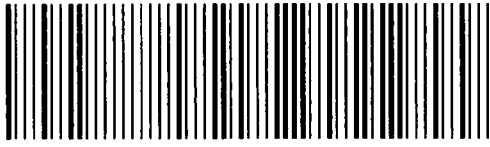
UK

Digitised versions of material from the Royal Library's collections may not be sold or be subject to any form for commercial use.

For information on copyright and user rights, please consult www.kb.dk

16. - 195. - 8

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130023479371

Om de Fattiges Forsørgelse.

Et belønnet Priissskrift

af

P. C. Garde,
Sognepræst paa Heis.

Aftrykt af Tidsskriftet „For Almeenvet“.

Kjøbenhavn.

Jacob Lunds Forlag. — Louis Kleins Bogtrykkeri.

1864.

Joh. 6, 12. „Samler det Dverblevne, at Intet forkommes!“

Saa vel fra et almeenmenneskeligt som fra et christeligt Standpunkt maa det ansees for uomtvisteligt, at det paa-ligger ethvert ordnet Samsfund at forsørge sine Trængende med Livets Fornødenheder, og Danmarks Grundlov § 89 har jo gjort denne moralske Pligt til en juridisk Pligt, idet den bestemmer, at Den, der ikke selv kan ernære sig og Sine, er berettiget til Hjælp. Naar Samsfundet ret var gennemtrængt af den sande Kjærlighedsaand, da vilde Midlerne til at opfylde denne Pligt ogsaa indkomme ad Frivillighedens Vej, uden at nogen udvortes Lov vilde behøves til at udskrive Skatter dertil, men en saadan vilde kun have at ordne Bestyrelsen og Anvendelsen af de frivillige Gaver paa bedste Maade. I de catholske Tider paalaa Fattigforsørgelsen Kirken, der ved milde Stiftelser, Hospitaller, Klostre og de Gaver, som tilflød den til de Fattige, lindrede de Trængendes Nød, saavidt det kunde strække til. Ved Reformationen overtoges Fattigpleien af Staten, og, da de frivillige Gaver ikke vare tilstrækkelige, greb man til at paabyde en Fattigskat. I England bestemtes det saaledes allerede 1562, at Enhver, som efter Biskoppens eller Præstens Opfordring ikke vilde give frivillige Gaver, skulde stilles for Fredsdommeren, som, hvis han ei kunde overtale ham dertil, skulde beskaffe ham med

et ugentligt Bidrag og sætte ham i Fængsel, hvis han ikke betalte dette. Dette var Begyndelsen til Fattigskatten, som siden blev stadfæstet i Dronning Elisabeths Statut af 19de Sept. 1601, hvorved Fattigvæsenet i England organiseredes*). Saaledes gik det ogsaa i Danmark som i de fleste Lande. Danske Lovs 2den Bogs 19de Cap. Art. 15 bestemmer, at der skulle være „Forstandere, som med en ret Troskab skulle oppebære Renten af hvis som de Fattige er tillagt, saa og hvis derforuden af gudfrygtige Folk velvilligen gives eller i Kirkerne om Prædikedagene i Tavlerne samles eller i andre Maader dem tillægges, hvilket de skulle uddele blandt de Fattige troligen og rundeligen, eftersom hver haver Behov.“ Det var endnu væsentlig Renter af skjænkede Capitaler og andre frivillige Gaver, som Fattigbestyrelsen skulde anvende til at lindre de Trængendes Nød. Ved Frederik den 4des Anordning om Fattigpleien af 24de Sept. 1708 blev det forbudt Folk at give Betlere Almisse, hvorimod Alt, hvad Enhver vilde give mere end Fattigskatten, skulde lægges i dertil hensatte Fattigbøsser og fordeles af Directionen**), og ved Fattigreglementet af 5te Juli 1803, der er Grundlaget for den nuværende Ordning af Fattigvæsenet, bestemtes, at Bestyrelsen skulde „fastsætte, hvad og hvor meget enhver af Sognets Beboere efter sit eiende

*) „Die öffentliche Armenpflege von dem Herrn von Gérando, Wair von Frankreich etc. Im Auszug übersetzt und mit Anmerkungen begleitet von Dr. F. J. Buß, Hofrath, Professor in Freiburg.“ Stuttgart 1843—46, III, S. 553. „A history of the English poor law by Sir George Nicholls.“ London 1854, I, S. 156, 194.

**) „Den danske Kirkes Historie efter Reformationen ved Ludv. Helveg“ I, S. 520.

Hartkorn, sin Formues Tilstand eller sin Veilighed bør bidrage til de Trængendes Forsørgelse." Nu er det jo saa, at Fattigskattens Beløb er Fattigkassens væsentlige Indtægt, mod hvilken de frivillige Gaver, der tilflyde den, er en Ubetydelighed.

Det maa vistnok betegnes som en sørgelig, vel nødvendig, men ikke desmindre sørgelig Forandring, der er indtraadt i Fattigforsørgelsen ved Fattigskattens Indførelse. Denne Ordning har visse den store Fortjeneste, at den giver en Betryggelse for, at Ingen behøver at omkomme af Hunger eller at stjæle og røve for at friste Livet. Medens man forhen ingen Udvei havde, naar de frivillige Gaver ikke kunde strække til Livets Fornødenheder for de Fattige, kan man nu „ligne paa Beboerne," hvad der er fornødent. Men sørgeligt er det dog, at Kjærligheden er saa ringe, at Lovens Tvang behøves for at bevirke, hvad Kjærligheden burde bevirke, og sørgelige ere de Virkninger, som dette System har havt, idet det tilintetgjorde det Smukke og Tiltalende, der ligger i den frivillige Fattigforsørgelse, for at lade den kolde Nødvendighed træde istedetfor. Loven kunde ikke vække Kjærligheden; det gjælder ogsaa her, at Loven blev givet for Overtrædernes Skyld, men at Loven ikke kunde levendegjøre. Ja, den nedbrød endog Kjærligheden; hvad der ydes paa denne Maade til de Fattige, ophører at være Barmhjertighed; thi Barmhjertighedens og Kjærlighedens Bæsen er Frivillighed, saa at det er en Umulighed at tvinge Noget dertil, og man berøvede derhos mangen Gen for en stor Deel Gynen til at forskaffe sig en af de ædleste Glæder, den at give, idet man tog som Skat, hvad han havde Gvne til at give. Og det blev ikke derved. Idet Tvangen indtraadte, veg ikke blot Kjærligheden hos Giverne,

der nu bleve Ydere, men ogsaa Taknemmeligheden hos Modtagerne, og med Kjærligheden og Taknemmeligheden veg Glæden baade hos Yderne og Modtagerne, og almindelig Misfornøielse traadte istedetfor. De værdige Fattige faae ikke „rundeligen“, sædvanligt ikke engang saa Meget, som billigt er; thi det er ogsaa en af Tvangssystemets Virkninger, at de Fattiges Antal forøges derved, saa der maa spares, fordi der er saa Mange, og deriblandt saa mange Uværdige og Baatrængende, som forlange Hjælp. Medens en Gave, der før rakktes en Saadan, ofte kunde fremkalde en Forbedring hos ham, — thi han vidste, at man kunde nægte ham den, — har han nu ingen Spore til at anstrænge sine Kræfter og dæmpe sine Tilbøieligheder; han kan jo igjen tye til Fattigvæsenet, naar han trænger. Saadanne Personer veed det godt, at de, selv om de ved Ligegyldighed og Dovenskab, Ddselhed eller Drifskældighed have foraarsaget og endnu vedligeholde deres Nød, dog skulle hjælpes; — man kan jo ikke lade dem omkomme; — de modtage Hjælpen som en Ret, hvorfor de ei behøve at takke, og føle snarere Bitterhed og Misfornøielse over, at de ikke faae saa Meget, som de begjære, medens Yderne med Harmesee, at deres Bidrag ofte gives til Uværdige og bliver et Middel til at nære disses Dovenskab og Laster*). Idelige Klager høre derfor over de store Fattigskatter, med skjæve Blikke sees hen til en Fremmed, som nedsætter sig etsteds, og om hvem det kan befrygtes, at han vil komme til at trænge til

*) Duchâtel siger i sit Skrift: De la charité, II, chap 1. „Den lovbestaaende Fattigpleie paatager sig i sin Uforsigtighed et umuligt Bær, og bortdrager fra denne Gjerning de stærkere Kræfter, som alene kunne udføre det.“ (Górande og Bus, I, S. 4:3.)

Understøttelse; ja ofte seer man jo Bestræbelser for at bortdrive ham af Sognet paa en eller anden Maade, og saa alle disse forargerlige Sager om Hjemstedsret, hvori den ene Commune søger at vælte Byrden over paa den anden! I Sandhed der ere store Misligheder ved vor Fattigforsørgelse.*)

Imidlertid havde hine Love naturligtviis ikke til Hensigt at svække Kjærligheden og Frivilligheden. Fattigreglementet taledede tvertimod (i § 24 og 29 for Kjøbstæderne, § 28 og 33 for Landet) om „frivillige Gaver,“ og bestemte endog (i § 34 og 38), at der skulde gives Beboerne Leilighed til at erklære, om de maatte findes villige til, hver efter sin Gyne, at bidrage noget Mere

*) At Familiebaandet løsnes, idet Forældre og vorne Børn ikke efter Loven ere forpligtede til at forsørge hinanden, skal dog ogsaa nævnes. Nu sees det jo ikke sjældent, at velstaaende Børn lade deres gamle Forældre „komme paa Sognet,“ idet de synes at tage det Forhold, der finder Sted blandt Dyrene, at Forældre og de vorne Unger ei vedkomme hinanden, til Mønster. Det ligger imidlertid ikke i Fattigordningens Grundtanke, og kunde formeentlig let forandres. Er det ikke bedre i Fattigvæsenanordningen for Hertugd. Slesvig og Holsten af 29de Dec. 1841, som udtrykkelig bestemmer, at Forældre og Børn, Adscendenter og Descendenter i fjernere Grader, Stedforældre og Stedbørn ere pligtige at understøtte hinanden? Grundlovens § 89 giver kun Den, „hvis Forsørgelse ikke paaligger nogen Anden,“ Ret til Hjælp af det Offentlige; var det ikke bedre i vore juridiske Dage, inden man nu engang er kommen ind paa Lovveien, at de Paarørende, som have en saadan moralsk Forpligtelse, ogsaa af Loven kunde tilholdes til at opfylde den? I Sverrig blev det ved den kgl. Rundgjørelse af 25de Jan. 1855 bestemt, at „Forældre og Børn skulle, i Tilfælde af Trang paa den ene og Formue paa den anden Side, bidrage til hinandens Forsørgelse“ (Författnings-sammandrag af Svar Törneblad h, 1863. Stockholm. S. 183).

til at lindre de Trængendes Aar, end det, til hvilket de vare ansatte*), — Noget, som vel intetsteds eller kun som en sjælden Undtagelse skeer. Det nytter imidlertid næppe at indskærpe denne Bestemmelse eller udstæde nye Love derom; thi, som sagt, ingen Lov og intet Menneske formaer at vække Kjærligheden i Menneskenes Hjerter; det kan kun komme fra ham, der har Hjerterne i sin Haand, men det maa være vort Haab, at det vil skee meer og meer, og det synes, som mange Tegn bestyrke dette Haab. Den store Godgjørenhed, der viser sig i Landet ved mange Beiligheder, og hvori Hovedstaden foregaaer det øvrige Land med saa smukt et Exempel, og, hvad der er endnu mere virksomt end denne sporadiske Godgjørenhed, de mange Foreninger i velgjørende Diemed, som arbeide mere planmæssigt (for Asyl, Asylselskaber, forsømte Børn, Pleieforeninger, Bespiisningsanstalter, Brændeuddeling, Fængselselskaber, Sygekasser, Stiftelser for Gamle og Svage, Diaconisforeningen o. s. v.), bebude, at Kjærligheden vaagner mere og mere. I Skotland har det viist sig, hvad der kan udrettes ad Frivillighedens Vej. Efterat Malthus alt 1806 havde paastaet, at den offentlige, lovbestemte Godgjørenhed forøgede Fattigdommen, fremstillede den bekjendte Dr. Thomas Chalmers (i „The christian and civil economy of largetowns, Glasgow 1821), hvorledes den christelige og „politiske“ Fattigforsørgelse burde adskilles, og da han 1843 oprettede Frikirken i Skotland, indrettede han et frivilligt Fattigvæsen, der trivedes saa godt, at Fattigskatten i nogle Sogne sank ned til en Tyvendedeel af dens forrige Beløb, og i andre slet ikke

*) I Mecklenborg ansætter ifølge Gerando og Busz (III, S. 577) Enhver selv sit Bidrag, som dog skal være Mere end 1% af hans Indtægter; gives det ei, kan dette Minimum inddrives.

behøvedes, idet de Fattige bleve hjulpede af de i Kirkerne indsamlede og andre Gaver; en Mængde christelige Mænd og Kvinder i forskjellige Stillinger paatog sig at have stadigt Tilsyn, hver med et indskrænket Antal fattige Familier og uddele til dem Understøttelse efter deres virkelige Behov*). Dette Exempel er efterfulgt flere andre Steder, f. Ex. 1853 i Elberfeld**). Hos os er Loven af 8de Marts 1856 om de Fattiges Kasse, i hvilken det, der indkommer i Bøsserne i Kirken, og andre frivillige Gaver skulle modtages, et betydningsfuldt Skridt til et frivilligt Fattigvæsen. Det udtales udtrykkeligt i Loven, at denne Kasse „er bestemt til, ved Siden af det lovbestemte Fattigvæsen, at frembyde Midler til en fri Fattigforsørgelse.“ Naar blot den rette Aand ret maatte vaagne, saa rigelige Gaver vilde tilflyde disse Kasser, kunde denne Bestemmelse blive en Spire til megen Betsignelse. Det staaer nu i en Communes Magt at løsrive sig fra det tvungne Fattigvæsen. Naar den ved at give rigelige Bidrag vilde sætte Bestyrelsen for de Fattiges Kasse istand til at hindre Flere fra at behøve at ty til Sognets Fattigvæsen, saa vilde dette, eftersom de Fattiglemmer, som nu faae Understøttelse derfra, efterhaanden afgaae, af sig selv ophøre. Dette maa være Maalet, hvortil der maa arbeides ved at nære og styrke det sande Kjærlighedsliv, men hvorlænge det vil vare, inden det naaes, staaer i Herrens Haand.

Dog skal det ikke være en Tilbagevenden til det gamle Frivillighedssystem med Opgivelsen af det store Fremskridt, Betyngelsen for, at Ingen behøver at omkomme af Mangel,

*) C. S. Kalkar i Tidsskriftet „For Almeenvæl“, 3die Hefte, S. 72; Gérande og Busß, forskjellige Steder.

***) Evangelist Ugeskrift 1859, I, S. 149.

som opnaaedes ved Tvangssystemet. Dette kan ikke ganske affkaffes. Selv om det ikke under almindelige Forhold behøvedes, kan det ikke undværes, naar Misvært eller andre Ulykker, der have Indflydelse paa den almindelige Velstand og derved paa Evnen til at hjælpe den Trængende, indtræffe. I England, det Land, hvor Kampen om de rigtige Grundfætninger for Fattigforsørgelsen især er udkæmpet, blev 1833 efter Parlamentets Opfordring nedsat en Commission til at undersøge Fattigvæsenets Tilstand, og den af den 1834 afgivne Beretning blev Grundlaget for den endnu bestaaende Fattigbill af 14de Aug. s. A. Efter med stærke Ord at have paaviist de mislige Følger af et lovbefalet Fattigvæsen, udtale dog de kongelige Commissairer: „Dersom vi meente, at de Misligheder, som ere fremstillede i den foregaaende Deel af vor Beretning, eller Misligheder, som lignede eller endog nærmede sig dem, nødvendig vare forbundne med den tvungne Hjælp for den Arbejdsdygtige, skulde vi ikke have taget i Betænkning at anbefale dens fuldkomne Afskaffelse; men vi mene ikke, at disse Misligheder ere nødvendige Følger deraf.“ „Af de Bidnesbyrd, der ere samlede af Commissionen, ere vi komne til den Mening, at en tvungen Forsørgelse efter et sundt og skarpt bestemt Princip kan skee til Gavn for de Fattige i Almindelighed, og at under Virkningen af dette Princip Sikkerheden for, at Ingen gaaer tilgrunde i Nøden, vil blive fuldstændigere endnu, og Tiggere og Landstrygere blive sjældnere, idet de berøves deres Baaben: Baastuddet af at omkomme af Sult.“*)

*) „Report from his Majesty's commissioners for inquiring into the administration and practical operation of the poor laws. London. 1834“, S. 227. Denne Beretning gjorde en saadan Opsigt, at

Tvangsloven maa blive, men kun som en Tugtemester for de Gjenstridige, medens de Communer, som frivillig, af Kjærlighed ville gjøre, hvad Loven byder, blive frie for Loven. Det tvungne Fattigvæsen bør kun være et Supplement til det frivillige, medens endnu det Omvendte finder Sted.

Imidlertid trænger upaatvivlelig vor Fattiglovgivning i en ikke uvæsenlig Henseende til en Forandring*). Det forekommer Forf. at være en fuldkommen rigtig Advarsel, som Dr. Busz i Slutningen af sit værdifulde Værk om den offentlige Fattigpleie (III, S. 647) giver, idet han siger: „Paa alle Trin af Stigen (Sogn, Kreds, Provinds) vogte man sig for særlige Skatter i hvilken-somhelst Form, Fattigskat eller andre. Allerede i Principet ere særlige Skatter et slet administrativt System. Den offentlige Fattigpleie er, som alle Statsforvaltningens andre Grene, en Sag af almindelig Nytte, som maa blive bestridt af de almindelige Fonds. Hjælpen bliver paa-buden i det hele Samfunds Navn; dette er er den sande Belgjørerinde. Enhver nominal Skat, som paalægges den

(ifølge Kleinschrods „Der Pauperism in England“ 1845) over 20,000 Gr. i kort Tid bleve solgte.

*) Naar der ved det i Aarhus 1863 afholdte Dømmemøde er udtalt, at Præsterne ikke burde have Deel i Fattigvæsenets Bestyrelse, er dette vistnok fuldkommen tanke rigtigt; thi det tvungne Fattigvæsen er ikke Kirkens, men Statens Sag. Derimod er det vist ganske i sin Orden, at de have med den frivillige Fattigforfølgelse at gjøre, hvad jo ogsaa altid har været Tilfældet fra Apostlenes Dage. I Lovudkastet om de Fattiges Kasse, som det var vedtaget i Landstinget, var det ogsaa bestemt, at Præsten skulde være med i Bestyrelsen; men det udgik i Folketinget, der i det Hele berøvede Loven dens oprindelige kirkelige Charakter og gjorde det til en communal Sag.

Velhavende til Fordeel for den Nødlidende, er lige skadelig for dem begge, den forvansker, forgifter Velgjerningen." Et andet Sted (III, S. 608) siger han: „Lovgivningen har feilet, idet den lod den Velhavende directe bidrage til de Fattiges Underhold under Form af en særlig Skat; thi derved stillede den de Rige og Fattige ligeoverfor og imod hinanden, istedetfor at forene dem ved det Samqvem, som Velgjørenhed og Tillid fremfalde." Som bekjendt lignedes der jo hos os særskilt til Fattigvæsenet, Skolevæsenet og Communalvæsenet, uagtet disse Ligninger skee efter samme Skattebasis, og om det end er tilladt at opkræve dem under Get, skal der dog for hver enkelt Branche have en Konto, der viser ikke blot, hvilke Udgifter der ere gjort, men ogsaa „hvilke Indtægter der efter Ligningen tilfalde den paagjældende Branche.“*) Det vilde dog være langt simplere og lettere under Get at lignede alt det, der i en Commune skal lignedes efter samme Regler, og opkræve det i en fælleds Kasse, hvorfra der saa udbetaltes, hvad der behøvedes til de forskjellige Brancher, i hvis Regnskaber foruden de særlige Indtægter, de maatte have, var at opføre, hvad de havde modtaget som Tilskud fra Communens fælleds Kasse. Det vilde lette Arbeidet, men for Fattigvæsenets Bedkommende vilde det have en langt større Betydning, idet det odiose Ord „Fattigskat“ saa ikke behøvedes. Nu kræves af hver Enkelt, hvad der som Skat er paalignet ham til de Fattige, og Gud alene veed, hvorofte den Tanke: „Jeg har betalt min Fattigskat,“ har lukket Hjerte og Haand og tjent som et beroligende Middel mod Samvittighedens paamindende Stemme. Det var bedst, om man kunde faae

*) Ind. Minist. Skr. 26de Sept. 1853.

Ordet Fattigskat udryddet af Sproget og af Grindringen tillige. Hvad der af det Offentlige maa anvendes til de Fattige, bør vist aldrig indkomme som Fattigskat, men som et Tilskud fra den almindelige Kasse.

Da her det Spørgsmaal naturligt paatrænger sig, om det da er rigtigt, at hver Commune sørger for sine Fattige, hvorved Byrden i de forskjellige Communer kan blive saare ulige, eller om ikke Staten burde tage det Hele i sin Haand, hvorved ikke blot Byrderne kunde blive ligelig fordeelte, men og Spørgsmaalene om Hjemstedsretten faldt bort, ville vi endnu tilføie et Par Ord derom. Dette Spørgsmaal er besvaret meget forskjelligt. Den Tid, da Fattigforsørgelsen paalaa Kirken og skete ad Frivillighedens Bei, gjorde den Regel sig naturligen gjældende, at hver Menighed sørgede for Sine, og den gjælder endnu i sin hele Strengthed nogle Steder, f. Ex. i Dele af Schweiz og Tydskland. Under Revolutionen gif man i Frankrig til den modsatte Yderlighed, idet den constituerende Forsamling ved Lov af 22de Dec. 1789 og 20de Aug. 1790 og Constitutionen af 1791 gjorde de Fattiges Forsørgelse til en Nationalsag og samlede Bidragene fra hele Frankrig i een Kasse; Nationalconventets Lov af 19de Marts 1793 stadfæstede dette og befalede endog, at Hospitalernes og de milde Stiftelsers Formue skulde indtages i denne Kasse. Men en saadan Centralisation er et uoverkommeligt Arbeide for Staten, idet Fattigudgifterne uundgaaeligt ville stige i en foruroligende Grad; thi de Fattige ville berøves deres naturlige Støtter i Hjemmet, og Localbestyrrelserne ville i Almindelighed være mere gavmilde af Andres end af deres egen Lomme, ja det vilde jo endog være en Fordeel for et Sogn, naar en større Sum tilflød den fra Statens Kasse. I Frankrig

blev ogsaa Fattigpleien ved Loven af 16de Vendémiaire Aar 5 og 16de Messidor Aar 7 atter overdragen Communerne*). Mellem disse 2 Yderligheder indtager den danske Lovgivning vistnok en god Mellemvei, idet den vel lader det nærmest være Communens Sag, medens dog Amtterne i særdeles Tilfælde træde til og hjælpe de meest bebyrdede Sogne.

Efter saaledes at have omtalt den nuværende Fattigordning i sin Heelhed og paapeget dens væsentlige Skyggeside, Tvangssystemet med dens demoraliserende Indflydelse baade paa Yderne og Modtagerne, skulle vi nu betragte, om der ikke er Noget at gjøre for at raade Bod paa de enkelte Ulemper ved den.

Her møder os først den Forsølgelse, som den Ulykkelige, der har Udsigt til ikke at kunne skaffe sig og Sine det Nødvendige, er udsat for fra Beboernes Side. Ifølge Regl. af 1803 § 4 (§ 6) fik en Saadan Ret til at forsynes i en Commune, naar han havde opholdt sig i den i 3 Aar, hvilket Tidsrum imidlertid ved Plac. af 6te Novbr. 1839 forlængedes til 5 Aar. Naar derfor dette Tidsrum af 5 Aar lakker ad Enden og Frygten for, at han skal „komme paa Sognet“, opstaaer, møder han

*) Gérando og Busß, III, S. 531, 542, 547, 584 ff, 608. Det engelske Parlament forkastede 1834 udtrykkeligt, at de Fattiges Forsørgelse skulde betragtes som en Nationalisag. (Gérando og Busß, III, S. 558). I Aaret 1854 indbragte Præsidenten for Fattigvæsens-Bureauet, Mr. Baines, et Lovforslag i Parlamentet som gik ud paa at fordele Fattigudgifterne paa større Districter, istedetfor at lade hver Commune sørge for sine Trængende (Nicholls, II, S. 461.) Det gik ikke igjennem, men vilde upaatvivleligt have bevirket en Forøgelse af Udgifterne om end ei i samme Grad, dog af samme Grunde, som naar Staten overtog det Hele.

ofte Uvillie og Ubarmhertighed rundt omkring sig og allehaande Bestræbelse for at faae ham til at flytte bort fra Communen. Vel er det ved Plac. af 14de Decbr. 1810 § 1 forbudt at bortvise ham, men indirecte kan det jo skee og skeer ogsaa saare ofte. Hvilken nedtrykkende Følelse maa det ikke være for den alt i Forveien af Næringsforger nedbøiede Familiefader, som saaledes føler sig at være Gjenstand for Bestræbelse efter at gjøre ham Opholdet ubehageligt og at stille sig af med ham, idet han møder Uvillie og Haardhed allevegne, nægtes Arbeide, faaer sin Huusleilighed opsagt og forgjæves søger at faae en anden o. s. v. Hvilken demoraliserende Indflydelse har ikke alt dette paa Beboerne, som ofte af Frygt for de Andres Uvillie ikke tør række ham en hjælpsom Haand, selv om de have Sind dertil, men drives til at hjælpe til at omgaae Lovene! Hvilken utrolig Mængde Stridigheder, bittere Rjævlerier og mistroiske Bestyldninger ere der ikke opstaaede deraf imellem Communerne! Hvilken utallig Masse af Skrivelser, Forespørgsler, Resolutioner, Forhører, Undersøgelser, Spidsfindigheder og Processer ere ikke foranledigede derved!*)

*) Ifølge de i England 1833 og 1834 anstillede Undersøgelser medgik der til Udgifterne ved Processer om Fattigsager ikke mindre end $\frac{1}{5}$ af hele Fattigskatten! Grunden til, at dette Uvæsen kunde naae en saadan Udstrækning der, er, at man der fra Elisabeths Tid havde begaaet det Misgreb at henlægge Afgjørelsen under Domstolene, istedetfor, som hos os, under Administrationen. Dette Misgreb har man ogsaa søgt, i det Mindste tildeels, at rette ved Fattigbiller af 1834, der meget indskrænkede Fredsdommernes Magt i Fattigsager. (Gérando og Busß, III, S. 216, 556—7.) En Lov af 1851 bemyndiger ogsaa Fattigvæsenets Overbestyrelse til at afgjøre saadanne Trætter, naar Parterne indvilge deri. (Nichols II, S. 443.)

Kan der ikke gøres Noget for at modarbejde dette? Det kunde ligge nær at mene, at det var rigtigst ganske at ophæve hine Bestemmelser, ifølge hvilke et 5 aarigt Ophold skaffer Forsørgelsesret, saa enhver Commune skulde forsørge de Trængende, der opholde sig i den uden Hensyn til, hvor længe eller hvor kort de have været der, saaledes som det fandt Sted i Middelalderen i Frivillighedssystemets Dage. Men det vilde vist blive en Dyrkning til Haardhed imod de Fattige for derved at affrække dem fra at nedsætte sig i Sognet, og det vilde komme til at gaae ud over de Communer, som mindst fortjente det. Thi Følgen deraf vilde upaatvivleligt blive, at de Trængende, naar de indsaae, at de ikke længe kunde undvære offentlig Understøttelse, vilde benytte enhver Leilighed til at flytte hen til den Commune, hvor de kunde vente, at Understøttelsen rigeligst vilde blive dem til Deel, saa det Sogn, der havde Ord for at være god mod sine Fattige, vilde blive oversvømmet af Trængende fra alle Kanter*). Snarere bør man vistnok gaae den modsatte Vej og forlænge det Tidrum, som behøves, for at erhverve sig Forsørgelsesret ved Ophold paa samme Sted. 1839 blev som ovenanført Tiden forlænget fra 3 til 5 Aar, og der

*) I Irland er rigtignok Opholdsstedet altid Forsørgelsesstedet, uden at de mislige Følger deraf spores i synderlig Grad. Men Aarsagen dertil er den derværende store Centralisation af Fattigbestyrelsen, som gjør, at de Fattige have det eens overalt; de forses saa at sige alle i Arbejdsanstalter, i hvilke Kosten og Behandlingen er eens efter Forskrifter af Centralbestyrelsen. Der er derfor kun liden Grund for de Fattige til at foretrække et Sted for et andet. Imidlertid ansee dog Mange ifølge Kries (Die englische Armenpflege, herausgegeben von Dr. Karl Freiherr von Richthofen, Berlin 1863, S. 310) det for bedst at faae Lov for Hjemstedets Erhvervelse indført.

kan næppe være Tvivl om, at allerede denne lille Forlængelse har formindsket hine Ulemper. Men man burde vistnok gaae et godt Stykke videre. Ved Patent af 7de Decbr. 1829 for Hertugdømmerne Slesvig og Holsten bleve de 3 Aar for disses Bedkommende udvidede til 15 Aar, og denne Forlængelse blev ogsaa gjældende for Kongeriget i det gjensidige Forhold til Hertugdømmerne. Naar denne Forlængelse blev almindeligt gjældende for Kongeriget, — og at derved bevirkedes en Overensstemmelse med Hert. Slesvigs Lovgivning, maa jo ogsaa være en Anbefaling derfor, — vilde de omtalte Misligheder vel for en stor Deel bortfalde*). Langt hyppigere end nu vilde den Commune, hvori en Trængende er født, være den forsørgelsespligtige, og det er under almindelige Forhold vel ogsaa det naturligste, da den Paagjældende sædvanligt der vil have sine fleste Slægtninge og Forbindelser. Naar man først ved et 15 aarigt Ophold efter det 18de Aar i en anden Commune vilde komme til at høre denne til, vilde Antallet af de Tilfælde, der kunne give Anledning til forargelige Stridigheder imellem Communerne indbyrdes, selvfølgelig formindskes betydeligt, da der jo er et langt ringere Antal Personer, der opholde sig 15 Aar paa samme Sted end 5 Aar, og der altsaa vilde være langt færre, hvorom der kunde blive Spørgsmaal end nu. Vel er det sandt, at det hyppigere vilde blive Tilfældet, at en Trængende maatte reise hjem; men det Anstødelige heri vil tabe sig, naar det er til hans Fødesogn han henflyttes, istedetfor, som nu saa ofte, til et fremmed Sogn, hvori han blot tilfældigt har boet i 5 Aar. Og hvad

*) Ved Dommermødet i Aarhus 1863 blev denne Forandring ogsaa den 9de Juli foreslaaet og vedtaget som ønskelig af Forsamlingen; der var kun 1 Stemme imod.

Beboernes Forsølgelse angaaer, tør det vel antages, at Bedkommende, naar han forøvrigt fortjener det, under et saa langt Dphold maa være ganske anderledes end ved et 5 aarigt Dphold indlevet i og sammenvoret med Beboerne, saa at han ikke fra deres Side vilde være saa meget udsat for de nu saa almindelige Bestræbelser for at fordrive ham fra Sognet*).

*) I England har Lovgivningen ogsaa havt en Tendents til at gjøre det vanskeligere at erhverve Forsørgelsesret. Denne kunde tidligere opnaaes paa mange Maader, saaledes ved en Grundbesiddelse, ved 1 Aars Tjeneste paa samme Sted og fra 1662 ved en Forpagtning af en Bærdi af 10 Lstr. om Aaret og kun 40 Dages Dphold paa et Sted, uden at Indsigelse fra Fattigforstanderne var skeet. Undersøgeltescommissionen af 1834 udtalte sig for, at Fødestedet skulde være det Afgjørende for Alle, der vare over 16 Aar, og den ønskede hine Grunde affaffede, hvilket ogsaa ved Fattigbiller af 1834 tildeels skete, og ved Statutet af 26de Aug. 1846 gik man et Skridt videre, idet det fastsatte, at der (ligesom hos os) skulde behøves 5 Aars Dphold til Erhvervelse af Forsørgelsesret. Mislighederne herved, saavel for de Fattige som for Sognene, ere imidlertid ogsaa der almindelig erkjendte og oftere udtalte, og for at hæve dem, var det, at Mr. Baines, som anført S. 14, 1854 fremkom med et Lovforslag, som slaaer ind paa den modsatte Bei, idet det vil gjøre Dpholdsstedet til det Afgjørende og for at hindre enkelte Sognes Overbebyrdelse, vil have Fattigudgifterne lignede over større Kredse, — et Forslag, der, anvendt hos os, vilde medføre ikke blot en Stigen af Udgifterne, men ogsaa langt større Forandringer i Forholdene end en Forlængelse af Dpholdstiden til 15 Aar. (Nicholls og Kleinschrod.) Baines Forslag gik ikke heller igjennem, navnlig fordi de vestlige Kredse vilde komme til at underholde alle de mange fattige Irlændere, der aarligt strømme dertil. Overbebyrdelsen blev ikke undgaaet ved Forslaget, men var kun flyttet fra Sognene til Kredsene. Kries har vist Ret, naar han (S. 315) anseer Ophævelsen af Lovene for Erhvervelse af Hjemstedetsret for en Uretfærdighed imod de Communer, til hvilke ifølge For-

Men endnu vigtigere er Spørgsmaalet om de Trængendes hensigtsmæssigste Forsørgelsesmaade.

Det har kun altfor ofte været Tilfælde, at Fattiglovgivningen er fremgaaet ikke af sand Menneskekjærlighed, men af Egenskjærlighed; den saae i de Fattige en Byrde, som den vilde gjøre saa let som muligt og formindste saa meget, den kunde, eller den saae i dem en Fare, som den vilde gaae imøde og beskytte sig imod. Men de, der erkjende, at Staten ikke blot har den negative Opgave at hindre Uret, men ogsaa det positive Formaal at fremme det Gode og Sande, ville ogsaa indrømme, at den ledende Tanke i en christelig Fattiglovgivning bør være en sand Omsorg for de Trængendes ikke blot legemlige, men ogsaa aandelige Vel. Det er derfor ikke nok, at man giver dem det til Livets Ophold Nødvendige, men man bør tillige have deres sædelige Forbedring for Øie. Man maa stræbe at skaffe Børnene en god Opdragelse, de Syge og Gamle en omhyggelig Pleie og understøtte af de Arbeidsføre de i Sandhed Trængende paa den Maade, der er dem gavnligst ogsaa for Fremtiden. Formaalet maa derfor være at indrette det saaledes, at de værdige Trængende kunne blive godt, ja helst „rundelig“ forsørgede, medens de uværdige hindres fra at leve paa Andres Bekostning og derved pleie deres Dovenskab og nære deres Laster. Den danske Grundlov giver ogsaa kun den, der ikke kan ernære sig og Sine, Ret til Hjælp. Det, hvorm det gjælder, er derfor at adskille de Værdige fra de Uværdige, de, der ikke kunne, fra dem, der ikke ville. Nu er

heldene mange Fremmede strømme sammen. Overbeholdelse vil kun undgaaes, naar Fattigudgisterne overtages af Staten, hvad de engelske Statsmænd betragte som det Samme som en Statsbanferot.

der jo overalt en stor Deel Fattige, hvorom man sikkert kan sige, at de ikke kunne ernære sig selv; men det gjælder vist om den større Deel af dem, der begjære Hjælp, at de nok kunne arbejde mere, end de gjøre, naar de blot ville. For Fattigvæsenets Bestyrere er det et saare vanskeligt og ansvarfuldt, ja umuligt Hverv, at udfille de Uværdige fra de Værdige, og, er der virkelig Nød, kunne de jo ikke forsvare at nægte dem Hjælp, selv om de vide, at Nøden er selvforskyldt. Det var derfor bedst at lade de Uværdige dømme sig selv, og det kan skee ved at tilbyde dem Arbeide. „Jeg vilde gjerne fortjene Noget,“ det er den saa ofte hørte Tale, „men jeg kan intet Arbeide faae,“ og derpaa er der jo Intet at svare, naar man ikke kan sige: vel, saa skal Du faae Arbeide. Det stemmer ogsaa godt med vor Lovgivning, idet Reglem. af 5te Juli 1803 § 10 (§ 14) udtrykkelig siger: „for disses (o: de, der ikke kunne fortjene tilstrækkelig til deres Underhold,) Understøttelse sørges altsaa ved efter Mulighed at forhjælpe dem til noget deres Kræfter passende Arbeide med Betaling efter gangbar Priis.“

At arbejde efter Gyne er Enhvers næstergivelige Pligt. Hos Ægypterne var det Lov, at Enhver skulde angive, hvad han levede af (cfr. 1. Mos. 46, 33—34), og denne Erklæring skulde fornyes hvert Aar; den, der gav en falsk Angivelse eller levede af Midler, der stred mod den offentlige eller private Sædelighed, truedes med Døden. Drako fastsatte ogsaa Dødsstraf for Lediggængereren, Solon ligesom den corinthiske Lov straffede ham første og anden Gang med en Bøde, tredje Gang med Uresfortabelse. Men i vore Dage belønnes kun altfor ofte den Doyne og Eigegyldige med offentlig Understøttelse og bestyrkes naturligvis derved i det Onde! Arbeide bør der fordres i For-

hold til Enhvers Kræfter; som Yderne maae arbeide, saa bør det og fordres af Modtagerne. Dette har endog den hellige Skrifts Stadfæstelse: „Den, der ikke vil arbeide, bør ikke heller æde.“ Den ovennævnte § af Fattigreglementet paalægger ogsaa, at det skal „gjøres dem nødvendigt selv at arbeide for deres Underholdning, saameget som de formaae.“ I Dronning Elisabeths Statut af 1601 bestemtes det, at Understøttelse til de Arbeidsføre kun maatte gives i Form af Arbeide, idet man gav dem raar Stoffer til Bearbejdelse; men denne rigtige Grundfætning blev snart efter i Praxis tildeels opgivet, fordi Bestyrererne fandt det beqvemmere at give dem Benge og Naturalier i deres Hjem (den saakaldte allowance). Undersøgelsescommissionen af 1834 misbilligede dette meget, og yttrede i sin Beretning S. 264: „Hvorsomhelst Forspørgsler ere gjorte angaaende arbeidsdygtige Individers tidligere Tilstand, er det fundet, at Fattigdommen hos den største Deel havde sin Oprindelse af Dovenskab, Letsindighed eller Laster, og havde kunnet være undgaaet ved almindelig Omhu og Flid.“ „Tilbud om Arbeide vil blive en selvtalende Prøve, om deres Andragende om Hjælp skal tages til Følge.“ „Med de Midler, vi foreslaae, bliver Linien inellem dem, som trænge til Hjælp, og dem, som ikke trænge, dragen og dragen fuldkomment. Dersom Ansøgerne ikke gaae ind paa de Betingelser, under hvilke Hjælpen ydes den Trængende, faaer han Intet, og dersom han gaaer ind derpaa, beviser denne Modtagelse Berettigelsen af hans Andragende, altsaa hans Trang.“

Men det er en vanskelig Sag at hjælpe den Fattige til passende Arbeide. „Den store Kunst for den arbeidegivende Velgjørenhed bestaaer saavel paa Landet som i Stæderne i at finde Beskæftigelse for hine svage og ufuld-

komne Organisationer, som i hundrede Alfflygninger skille den fuldkomment kraftige Tilstand fra den ubetingede Udygtighed" *). Nærmest kunde man jo tænke sig det udført derved, at man gav de Trængende raa Materialier hjem til Bearbejdelse. Den Bei anviste Dronning Elisabeths Statut, og den er ogsaa anvendt i England. Ogsaa i Paris beskæftigede Fattigvæsenet 1834 2801 fattige Dvinder med Spindearbejde og 152 Bævere; der anvendtes dertil en Sum af 535,684 Francs med et Tab af 77,163 Fr., altsaa af henved 15 pCt. I Tydskland, navnlig i Würtemberg, og i Schweiz har man ogsaa brugt denne Forsørgelsesmaade; i Hamborg virkede Baron Boght privat paa samme Maade i stor Udstrækning; 1806 bleve derved 1500 Arbeidere beskæftigede **). Denne Beskæftigelsesmaade, der ogsaa er forsøgt her i Landet, er vistnok meget hensigtsmæssig, navnlig for stræbsomme Dvinder, og kan gjøre stor Nytte; den har ogsaa den Anbefaling, at den ikke forstyrrer Huus- og Familielivet, hvad vistnok for de ordentlige Familiers Bedkommende er af stor Betydning. (Bestyrerne af „de Fattiges Kasse“ kunne ved at anvende den, bringe deres smaa Midler til at strække bedre til). Men den har ogsaa store Bausfeligheder. I Egne, hvor der ikke hersker stor Huusflid, hvor Mange ikke kunne Andet end tørste og grave eller seile og fiske, vil man langt fra ved Hjemmearbejde kunne beskæftige alle dem, som trænge dertil, selv om man ikke vilde indskrænke sig til Spinderi og Bæveri, men ogsaa give Materialier til andre Haandværkere, f. Ex. Træ til Snekere, Bødkere o. s. v. Det er desuden et uoverkommeligt Arbejde for Bestyrerne at kontrollere saadanne adspredte Arbeidere;

*) Görando og Bus III, S. 130.

**) III, S. 17—21.

der er stor Fare for, at der finder Uredelighed Sted, at Materialierne fordærves, og at de forsærdigede Gjenstande blive saaledes, at de ikke kunne blive affatte; thi som oftest er jo Grunden til Fattigdommen Mangel paa Dygtighed eller Ligegyldighed, saa der maa stadigt Opsyn til, naar Arbeidet skal blive nogenlunde. Man har derfor ogsaa brugt en anden Maade, idet man oprettede offentlige Værksteder og Spindestuer, hvor Arbeidsløse kunne møde om Dagen og beskæftiges under Tilsyn; i Frankrig anordnede Loven af 24de Vendémiaire Aar 2 Oprettelsen af saadanne Værksteder og befalede tillige, at de Trængende skulde beskæftiges med offentlige Arbejder*), hvilket endnu anvendes (f. Ex. Bygningsarbejder). Dette kan jo ogsaa i større Stæder være anvendeligt, men mindre paa Landet, da det jo gaaer ud paa at beskæftige Haandværkere, hvoraf der jo ikke ere mange. Langt mere virksomme og anvendelige baade i Stæderne og paa Landet ere derimod Arbeidsanstalter, om hvilke vi nu nærmere skulle tale.

„Kjærlighed og Tugt maae være forbundne med hinanden“**), er der sagt. De Fattige bør være Gjenstand for al mulig Kjærlighed og Omhu; men, skal der være Orden, uden hvilket det Hele ikke kan trives, maa der ogsaa være Tugt i en Arbeidsanstalt. Men Forholdet imellem disse kan være forskjelligt, og derefter dele saadanne Anstalter sig i 2 Slags. Hvor Tugten er den overveiende, bliver det Tvangsarbeidsanstalter, hvor Kjærligheden er overveiende, Fattigarbeidsanstalter eller Forsørgelsesanstalter for Fattige. Begge

*) Gérando og Busß III, S. 546.

**) Af Dr. C. H. Kalkar i „For Almeenvel“, III, S. 68.

Slags ere ønskelige. Der gives sædvanligt i Communerne enkelte gjenstridige og uordentlige Personer, over hvem Frygtens Aand maa herske, og derfor er det saare hensigtsmæssigt at have Tvangsarbejdsanstalter, 1 eller 2 i hvert Amt efter dettes Størrelse, for at de enkelte Communer der paa længere eller kortere Tid kunne indsætte saadanne uregjerlige Personer. Nyttens af Anstalter af denne Slags er vist almindeligt anerkjendt; men, netop fordi Tugten der skal være den fremherskende, og de Personer, der optages deri, ei høre til de Føielige og Billige, maa Opsynspersonalet være temmelig talrigt, hvorved Administrationsomkostningerne blive store, saa at det ogsaa bliver dyrt for hvert enkelt Fattiglem. Og hvor gavnligt det end kan være for Communerne saaledes at kunne blive befriede for de enkelte Fattiglemmer, som ikke blot forvolde idelige Banffeligheder, men ogsaa fordærve Tonen blandt de andre, saa ere de dog ikke dermed hjulpsne. Hjulpsne ere de først, naar de have Arbejdsanstalter, der ere Forsørgelsesanstalter, hvori alle Fattiglemmer kunne optages, og hvor de kunne beskæftiges med Arbejde efter deres Kræfter og være under den fornødne Opsigt. Her maa Formaålet være et ganske andet end i Tvangsarbejdsanstalterne; her gaaer det ikke nærmest ud paa at tvinge de Gjenstridige, men forsørge de Trængende med Livets Nødvendigheder, med „Føde, Klæder, Huusly, Varme og Pleie i Sygdomstilfælde“ (Fattigregl. § 3); Indmeldelse og Udtrædelse maa her være fri, dog med visse Indskrænkninger, som passende kunne fastsættes i Lighed med dem, som ellers Tyndeforholdet medfører; her skal Kjærlighedens Aand være den herskende, og Tugten kun være med for at bevare Orden og hindre Misbrug.

At der er Trang til saadanne Arbejdsanstalter, viser

Historien noksom. England gik ogsaa her i Spidsen. 1575 og 1597 bleve Magistraterne bemyndigede først til at leie, siden til at bygge Huse, som skulde tjene til Forbedring og Asyl for de Fattige og tilbyde dem Arbeide; hvad her var tilladt, blev befalet 1601 ved Dronning Elisabeths Statut, der anordnede Oprettelsen af „Workhouses“, der skulde være baade Pleiehuse for Gamle og Børn, Hospital for Syge, Arbeidsanstalter for Arbeidsføre og offentlige Værksteder, hvori Trængende kunde faae Arbeide om Dagen. Som en Følge af denne Bestemmelse opstode en Mængde saadanne Anstalter rundt om i Storbritannien; men det var uundgaaeligt, at der ved en saadan ny Institution bleve begaaede mange Misgreb saavel ved deres Indretning som i Bestyrelsen af dem. Commissairerne havde derfor god Grund til 1834 at dadle mange af disse Anstalter, navnlig fordi der fandtes en for stor Sammenblanding af fordærvede og ufordærvede Personer og en for stor Eftergivenhed hos Opsynsmændene, saa de Fattige der havde det bedre end en stor Deel af dem, der maatte betale Skat for at underholde dem. Men de bifaldt selve Institutionen og udtalte, at „de Sogne, hvor saadanne Anstalter vare indrettede efter et godt System, vare blevne befriede fra Vauperismens Nød, i andre vare de Fattiges Antal betydeligt indskrænket, og disse Sæder havde forbedret sig paafaldende.“ „Den strenge Disciplin,“ yttrede de, „i vel indrettede Arbeidshuse og i Særdeleshed de Indskrænkninger, som Beboerne ere underfastede i Henseende til Nydelsen af almindelige Luxusgjenstande som gjærede Drikke og Tobak, ere utaalelige for den Lovne og Uordentlige, medens Regelmæssigheden og Ordenen gjøre Arbeidshuset for de Gamle, Svage og andre værdige Trængende til et forholdsviis behageligt

Dpholdssted." „Dets Døre maae staae aabne for Alle, som ville indtræde i dem og rette sig efter den fastsatte Orden." „Et velindrettet Arbeidshuus imødegaaer alle Tilfælde og synes at være det eneste Middel, hvorved Hensigten med Elisabeths Statut, at alle Arbeidsføre skulle sættes til Arbeide, kan blive bragt til Udførelse." „Hovedforholdsreglen, som vi anbefale, er, at al Hjælp baade til arbejdsdygtige Personer og til deres Familie, som ydes paa anden Maade end i velindrettede Arbeidshuse, skal erklæres for ulovlig og skal ophøre" *). Ifølge Commissionens Forslag erklærede Parlamentet efter forudgaaer Forhandling sig for Arbeidsanstalterne, og Billen af 1834 gav forbedrede Lovbestemmelser for dem. Der indfattes en Centralcommission (the Poor Law Commission) under Statssecretariatet, som skulde styre hele Fattigvæsenet i England og Wales og navnlig have Tilsyn med Arbeidsanstalterne, i hvilke de Trængende skulde forsynes; da der imidlertid vilde opstaae mange Banskkeligheder ved en pludselig og almindelig Forandring, bemyndigedes Commissionen til at ordne Understøttelserne udenfor Anstalterne ved Anordninger og Forskrifter **). Ifølge denne Lov bleve

*) Report, S. 230, 261, 264.

***) Den 21de Decbr. 1844 udstedte Commissionen saaledes en Anordning, hvorved Understøttelsen udenfor („out-door“) tillodes i ikke saa Tilfælde, og navnlig paa Grund af Fabrikforholdene og den lave Arbejdsløn er man bleven nødt til at understøtte selv Arbejdsføre paa denne Maade, saa at endog kun $\frac{1}{3}$ af disse i Tidrummet fra 1842 til 1847 vare optagne i Anstalterne. I Irland blev Loven gennemført langt strengere. Nicholls udtaler sig (II, S. 454) derom saaledes: „En rigtig Brug af Arbeidshuse er aabenbart Midlet paa den ene Side imod, at den arbejdsføre Fattigdom skal tage Overhaand, og paa den anden Side til at understøtte den uundgaaelige Hjælpeløshed; og naar

179 gamle Anstalter omorganiserede og 405 nye oprettede i de 10 første Aar, foruden 129 i Irland, hvor en lignende Lov udkom 1838. Det var efter en storartet Maalestof, de indrettedes, sædvanligt for 150 á 500 Personer, som man deelte i 7 Klasser efter Kjøn og Alder, hver med sin Bygningsafdeling og egen Gaard; foruden Sygestuer ere der ogsaa et Capel og en Skole i hver Anstalt. Flere Sogne ere sædvanligt forenede om en saadan, og danne een Fattigfreds („union“), hvis Antal 1860 beløb sig til 646, som i Gjennemsnit indbefatte henved 30,000 Mennesker hver; i nogle af disse Kredse ere der flere Arbeidsanstalter, hvis Antal 1847 var 707, der i Gjennemsnit kunde optage 270 Personer hver*). — I Frankrig trivedes de derimod ikke saa godt; det er især Tvangsarbeidsanstalter for Tiggere og Landstrygere, som man der har oprettet. Under Ludvig den 14de opførtes en Deel saadanne Anstalter, hvis Oprindelse iøvrigt skriver sig fra det 16de Aarhundrede; men de havde ikke ret Fremgang, og mange nedlagdes igjen af Mangel paa Hjælpekilder. Revolutionsregjeringernes Beslutninger om saadanne Anstalter bleve til Intet, men Napoleon den 1ste optog atter Planen; i 1 Aar oprettedes 40 i ligesaa mange Departementer og i 3 følgende Aar 40 andre; men de fleste af dem bleve siden atter ophævede, fordi der, hvad selv Med-

de overalt bleve brugte saaledes, istedetfor at de, som vi see, blive brugte meget deelviis saaledes, vilde Antallet af de arbejdssøgende Mænd, til hvilke Hjælp i en eller anden Form er ydet, ikke blive saa stort, som vi nu finde det, og de arbejdende Klassers Leve- maade vilde blive mere fremsynet og selvtillidsfuld, og deres Til- stand i det Hele bedre.“

*) Gérando og Busß III, S. 34 ff, 553 ff. Kleinschrods „Pauperism“, hvor ogsaa er meddeelt en Beskrivelse af disse Bygninger med Plan og Fugleperspectiv. Kries, S. 51, 344.

lemmer af Regjeringen erkjendte, var opstaaet en øieblifkelig Misstemning imod dem. Anstalter for frivilligt Arbeide havde Conventet ogsaa befalet oprettet, men de bleve aldrig aabnede; Napoleon opfordrede 1808 Private til at oprette saadanne, men det lykkedes ikke heller. De have dog siden haft bedre Fremgang, efterat de mange Tvangsarbeidsanstalter ere nedlagte*). I Belgien, Holland**) og Tydskland have lignende Stiftelser fundet bedre Indgang. I Belgien anbefalede Kong Leopold under 29. August 1835 dem paa Ny; de trives godt og forbedre sig dagligt***). I Preussen ere nogle Steder Tvangs- og Forsørgelsesanstalter forenede i 2 forskjellige Afdelinger†). I Tydskland findes disse Anstalter ikke blot i Stæderne, men ogsaa paa Landet, hvilket ogsaa er Tilfældet i Schweiz, hvor de have udbredt sig meget, især i Canton Bern og Zürich; her trives ogsaa smaa Arbeidshuse paa 60 Lemmer godt††). Ogsaa i Nordamerika bruges denne Forsørgelsesmaade, og der udtales i den Beretning, som 1833 aflagdes af Staten Massachusetts Commissairer, der skulde undersøge Virkningerne af den nye Fattigløvs, at Arbeidshuse i de forenede Stater ansees for det eneste Middel til at udrydde Tiggeri; Fattighuussystemet betragtes i Almindelighed for bedre end Understøttelse i Hjemmet; den falske Armod bliver her afviiist, og de Fattiges Sundhed forbedres; de vænne sig i disse Huse til Reenlighed,

*) Gérando og Busß III, S. 50 ff, 83 ff.

***) I Holland havde man 1846 ikke mindre end 346 saakaldte Guds-huse (Godshuizen), hvori ubemidlede Personer for 500—600 Gyl-den (375 - 450 Rd.) aarligt kunde optages og faae fælleds Bolig, Kost og Pleie (III, S. 571).

***) III, S. 34.

†) III, S. 27. ††) III, S. 43.

Orden og Paapassenhed; ogsaa skal denne Understøttelsesmaade være billigere*).

Hos os er det ikke heller noget Nytt; navnlig ere disse Anstalter almindelige i Holsten og Slesvig, ikke blot i Stæderne, men ogsaa paa Landet, og de vinde almindeligt Bisald, skjøndt mange af dem ere meget smaa**). I Wilster oprettedes 1813 en saadan, men maatte ophæves igjen, fordi den var uheldigt indrettet, hvilket meget skadede Sagens Fremgang. I Slesvig var der 1843 allerede 23; siden den Tid er der af den slesvigiske Bestyrelse approberet i det Mindste 54 Regulativer***), altsaa i Alt

*) Gérande og Buß III, S. 287.

***) Süderstapel Sogn ved Frederikstads, med 3000 Indb., har endog 2 Arbeidsanstalter; den ene for Mariskbyerne Süder- og Norderstapel havde ved Oprettelsen 1856 19 og nu kun 8 Lemmer; den anden for Geestbyerne Seeth og Drage begyndte 1855 med 20 og har nu kun 14 Lemmer.

****) Nemlig 1843, d. 21. Marts for Døby Sogn, 28. Sept. for Schwabsted; 1844, d. 15. Jan. for Grøeskjøbing, 17. Octb. for Langhorn, 24. Octob. for Læk; 1845, d. 3. April for Tønning, 28. April for Treia, 24. Novbr. for Dedsbøl, 22. Decbr. for Nørrebrarup; 1846, d. 5. Jan. for Lindholm, 14. Aug. for Befstoft, 14. Sept. for Munkbrarup, 3. Novbr. for Hatsted, 17. Nov. for Embsbøl, 25. Novbr. for Stedesand; 1847, d. 14. Jan. for Klægsbøl; 1848, d. 9. Febr. for Misum; 1852, d. 9. Juli for Tetebøl, 26. Aug. for Hellingsted, 29. Sept. for Landkirchen paa Femern; 1853, d. 30. April for Tating, 22. Juni for Grøde, 22. Sept. for Mildsted; 1854, d. 20. Febr. for Witswort, 16. Mai for Hadeby, 9. Juni for Brarup, 15. Juni for Sønderbrarup, 30. Juni for Niendorff, 29. Aug. for Ringenæs, 8. Sept. for Felsted, 25. Octob. for Tønder, 7. Novb. for St. Michaelis Landsogn ved Slesvig; 1855, d. 2. Octb. for Sottrup, 30. Octb. for Den Bellworm; 1856, d. 27. Marts for Seeth og Drage, 9. Octb. for Süder- og Norderstapel; 1857, d. 14. Febr. for Hanved, 2. Mai for Husum By, 8. Juli for Løit, 29. Sept. for

henved 80 Anstalter (der er henved 200 Sogne). I Slesvig By findes en udelukkende Tvangsarbejdsanstalt, i Grøeskjøbing, Haderslev og Tønning ere Tvangs- og Forsørgelsesanstalter forenede i to Afdelinger. I Kongeriget begynde disse Anstalter ogsaa at skaffe sig Indgang. Tvangsarbejdsanstalter havees for Kjøbenhavn paa Lade- gaarden, paa Nørrebro for Kjøbenhavns Amt, i Odense for Fyen, i Thisted for Thisted Amt. Fattighuse, der yde nogle Fattige blot Bolig, ere der mange af baade i Byer og paa Landet, men ere jo ikke at medregne, naar der ikke tillige gives dem Arbejde og er et stadigt Opsyn derved. Men saadanne Anstalter findes ogsaa, f. Ex. i Roeskilde, Holbek, Stubbekjøbing og Nykjøbing paa Falster, Nakskov, Varde; paa Landet findes saadanne i Møgeltonder, Emmerlev og Døstrup i Ribe Stift, og i den sidste Tid i Tikjøb paa Sjælland, Kjøbeløv paa Lolland, Kongelse-Fuglsbølle og Lindelse paa Langeland; i Kinge i Fyen er der kjøbt Jord dertil, og flere Steder paatænkes det Samme.

Det er derfor vist en passende Tid til at offentliggjøre nogle Erfaringer, som ere gjorte ved saadanne An-

Farensted; 1858, d. 9. Febr. for Nørreløsum, 12. Febr. for Adbøl og Graasteen, 27. Mai for Sønderborg By, 29. Juni for Broager; 1859, den 12. Jan. for St. Peter i Eidersted, 7. April (og 2. Juli) for Frederiksberg i Slesvig By; 1860, d. 27. Jan. (og 16. Aug.) for Krop; 1861, d. 17. Mai for Tumbø, 27. Juli for Steppinge og Frørup, 31. Juli for Flensborg, 6. Aug. for Rodenæs, 16. Decb. for Navnkjær, 16. Novb. for Boppenbøl, 16. Novb. (og 16. Jan. 1862) for Østerhever. I 1862 er vel flere komne til; i Agerstov blev i det Mindste en saadan aabnet d. 1. Decb. 1862. Men disse Opgivelser ere vel nok for at vise, at denne Institution endnu stedse vinder Bifald og stedse større Udbredelse i Slesvig.

stalter, og da Forf. selv har havt væsentlig Deel i Oprettelsen af en saadan (i Nørreløsum i Slesvig) i Aaret 1852, og i en Række af Aar har seet de velsignelsesrige Følger deraf, saa han kan tale af egen Erfaring, skal han nu for dem, der ikke kjende det, fremstille Grundtrækkene af Indretningen af en saadan Arbeids- og Forsørgelsesanstalt, nærmest efter de slesvigskes Forbillede, idet han navnlig vil tage Hensyn til saadanne Landcommuner, hvor der er 40—50 Personer, der ville indtræde deri. I det Væsentlige ville disse Grundtræk ogsaa gjælde for Kjøbstad-Anstalter, naar de nødvendige Tillæmpninger efter Forholdene gjøres, ligesom Tvangsarbejdsanstalter ogsaa kun adskille sig fra de andre ved en mere skærpet Disciplin, kortere Fritider, tarveligere, Enhver særskilt tilmaalt Kost og Kjønnes strengere Adskillelse.

Fattigbestyrelsen lønner en (gift) Opsynsmand eller Forstander, — i de mindre Anstalter er det vist hensigtsmæssigt at fastholde det mindre fordringsfulde Navn Opsynsmand, — der har Bolig i Anstalten, helst midt i Bygningen. Opsynsmanden og hans Kone ere at betragte som Huusbonde og Huusmoder for hele Stiftelsen og have samme Myndighed over Fattiglemmerne, som Tyendeloven tillægge Saadanne over deres Tyende. De have det daglige Tilsyn, anvise Enhver sit Arbejde og ere Børnene i Faders og Moders Sted. Paa deres Dygtighed og Nidkjærhed beroer væsentligt det Heles Fremgang. Opsynsmanden fører det daglige Regnskab over, a) hvad Enhver fortjener efter en, efter de i Egnen gangbare Priser vedtagen, billig Arbejdsstart*), og hvad Enhver er-

*) „Den i Arbejdshuset tilbudte Løn skal stedse være noget under den sædvanlige Løn, som bliver givet for lignende Beseftigelse. Denne Betingelse er ueftergivelig for at drage kun de Fattige

holder, desuden b) over alle Producter, som Anstalten indbringer, og hvad der bruges dagligen. Naar disse Dagbøger indrettes schematisk, behøves ikke nogen særdeles Skrivedygtighed til at føre dem*). Naar ved hver Maanedes Slutning Resultatet af disse Regnskaber indføres af Fattigkassereren i Bestyrelsens tilsvarende Protocoller, og naar der ugentligt af en af Bestyrelsens Medlemmer udleveres Ugens Behov af Korn, Kjød, Flæsk o. s. v. til Opsynsmanden, kan Controllen lettelig føres.

Enhver, som vil have Understøttelse af Fattigkassen for sig eller Familie, bør være forpligtet til at indtræde i Fattiganstalten. Det staaer jo i Bestyrelsens Magt ikke at fordre denne Pligt opfyldt, men tilstaae en øieblikkelig Hjælp til Trængende udenfor, navnlig i Sygdomstilfælde; men Enhver, der trænger til stadig Understøttelse, bør vist i Reglen optages i Fattiganstalten, som ellers let vilde komme til at mangle de fornødne Arbeidsfræster. Ved Indtrædelsen optages en Fortegnelse over de Bedkommende tilhørende Eiendele, som ved hans Udtrædelse enten atter udleveres ham eller erstattes. Det maa staae Enhver frit for at udtræde, naar han vil; dog bør han først kunne paavise, at han kan ernære sig og Sine paa lovlig Maade, og for at forebygge, at en

til Arbeidshuset, for hvem det i Sandhed er bestemt, og som ikke kunne beskæftige sig ved naturlige Midler. Den er ogsaa retfærdig; thi Arbeidshuset byder Arbeideren forskjellige Lettelser, som opveie en Deel af Lønnen; det sparer ham Søgen efter Arbeide, Tab af Tid og mangen Uvisshed. Naar den deri optagne Arbeider fik en Løn, der var ligesaa stor som den, en af en Privat antagen Arbeider faaer, vilde den Førstes Stilling frembyde en Fordeel, og dog skal den stedse være under den Andens." (Gérando og Busz III, S. 70.)

*) Udkast til saadanne Schemata tilføies bagved.

forbigaaende Misstemning skal foranledige Noget dertil, maa den, der vil udtræde, i Overensstemmelse med Lyndeloven anmelde det 3 Maaneder i Forveien. Ved Udtrædelsen bliver da hans mulige Overskud af Fortjeneste udbetalt ham. I Anstalten maa der omhyggeligt vaages over Orden og Reenlighed; der spises til fastsatte Tider efter et vedtaget Spisereglement*), (helst i Kjøkkenet, naar man kan faae det af tilstrækkelig Størrelse), og der arbeides i bestemte Timer. For særdeles Flid betales nogle Steder smaa Pengebelønninger.

Spørgsmaalet om, hvori Arbeidet skal bestaae, maa besvares forskjelligt efter de locale Forhold. I Tvangsarbeids- og de større Forsørgelsesanstalter, navnlig i Stæderne, er man nærmest henviist til industrielle Arbejder (Spinden, Bæven, Trævaresabrikation, Proppestjæren), og en stor Deel af Lemmerne der ville vel ogsaa have den fornødne Indsigt og Dygtighed deri; Havedyrkning vilde ogsaa være at anbefale, om man kunde faae den dertil nødvendige Jord. I Forsørgelsesanstalter paa Landet vil den industrielle Beskæftigelse i Almindelighed næppe være den, man skal foretrække. Efter hvad Fors. har erfaret derom, betale saadanne Fabrikarbejder, navnlig i de mindre Anstalter, sig kun maadeligt, og ere ofte vanskelige at faae affatte; de kunne umuligt konkurrere med den private Industri, som kan vælge sine Arbeidere og anskaffe Maskiner og andre Lettelsesmidler hver i sit Fag i en ganske anden Grad, end en saadan Anstalt kan det, der maa fufke i mange Fag. Det er tilmed en for Hel-

*) I Grøeskjøbing, hvor Arbeidsanstalten er oprettet for en skænket Capital, tjener den tillige til Bespisningsanstalt for Trængende, som der for en billig Betaling kunne afhente Middagsmad, naar det forud er bestilt.

brede mindre hensigtsmæssig Beseftigelse; der udfordres større Bygninger, kostbarere Inventarium og dyrere Op-
syn, da der behøves særlig Dygtighed hos dem, der skulle lede Arbejderne*). Paa mange Steder i Slesvig har man derfor i større eller mindre Udstrækning foretrukket Agerbruget, og det bør vistnok afgive den væsentligste Beseftigelse i Forsørgelsesanstalter paa Landet; det kjende saa at si alle Fattiglemmerne, og derved kunne mange svagere Kræfter, selv Gamle og Børn anvendes, navnlig naar man vil lægge sig efter Rodfrugtsdyrkning og Staldfodring eller Dyrkning af Handelsplanter, ligesom Brugen af Stude istedetfor de dyre Heste et saadant Sted især vilde være at anbefale**). I Schweiz, hvor Fellenberg for 40 Aar siden virkede meget i denne Retning, og oprettede flere Anstalter, grundede paa Landbrug, anvendes ogsaa Agerdyrkning til Beseftigelse for de Fattige, ligesom i Nordamerika; i Massachusetts vare de i 26 af 43 Arbeidshuse næsten udelukkende beseftigede paa denne Maade***). Vil man oprette en Arbeidsanstalt paa Lan-

*) Paa Ladegaarden ved Kjøbenhavn udgjorde 1861 Lønninger og Contoirudgifter 8328 Rd. for 669 Lemmer eller 12½ Rd. for hver. I Englands Arbeidsanstalter, hvor der 1850 i Gjennemsnit var 176 Personer i hver, beløbe Lønningerne sig til over 4 Lstl. for hver. Dette er værd at lægge Mærke til med Hensyn til den ofte udtalte Mening, at store Arbeidsanstalter ere mindre kostbare end smaa.

***) I Barde Fattiganstalt med 183 Eder. Land, hvoraf 80 Eder. Ager, 11 Eder. Eng og Resten Hede og Mose, drives Jorderne ved 4 Tyre, der tillige ere Bytyre for Køerne i Barde. Stude bruges i Nørreløgum, Bredsted og flere Steder i Slesvig.

****) Gérande og Busch III, S. 133. I Holland, Belgien og andre Steder skaffede man Trængende Arbeide ved at give eller forpagte dem et Stykke uoddyrket Jord („Agerdyrknings-Colonier“); noget

det, er det tilraadeligst at kjøbe en Bondegaard dertil, helst en saadan, hvorved der kan foretages Forbedringer, ved Opdyrkning af Heder, ved Mergling og Draining, paa de Tider, man har Kræfter dertil; er der Tørvestjær eller Teglblænderi, vilde derved megen Beskæftigelse kunne faaes. Markarbeider, Tærstning, Kreaturerne's Røgt, Huusholdningen, Børnene's Pleie og Tilsyn vil kunne beskæftige en heel Deel, og de Andre faae Eysfælsættelse paa andre Maader efter Forholdene. Qvinderne kunne dog vel alle udføre nogle Haandarbeider, spinde, strikke, sye, væve, og derved for største Delen forarbeide de Klædningsstykker, der skulle bruges; blandt Mandfolkene er der almindeligviis dog ogsaa en Deel, der kunne et Haandværk eller anden Haandgjerning; dem lader man beskæftige sig med hvad de ere vant til, forsaavidt det er muligt; et Værksted til Træarbeider maa der naturligviis være; nogle kunne vel oplæres til smaa Arbeider, forfærdige Træskeer, Klemmer, River, Træskoe, Trætøfler, Sold, flette Kurve, Bifuber, Maatter, knytte Fissenet, sye Sække, og de, der ikke kunne Andet, maae karte Uld, pille Krølhaar, plukke Bærk eller Sligt. Nogle Steder, f. Ex. Lumby og Sønderbrarup i Angel, har man ogsaa Haandmøller, hvorved ikke blot Møllepenge bespares, men ogsaa Beskæftigelse vindes. I 3die Hefte af „For Almeenvel“, S. 84 anbefales Formaling af Havregryn paa Haand- eller Hestemøller. Om end mange af de nævnte Smaaarbeider ikke indbringe Stort, er det dog, selv i pecuniær Henseende, bedre end at sidde med Hænderne i Skjødet.

Om Mennefskjærligheden end opfordrer til at stræbe

Eignende finder Sted paa Frederiksgave i Holsten, oprettet 1821 af et Actieselskab, og hvor 20 Familier faae Underhold.

efter at gjøre de værdige Trængende det saa godt som muligt, skal man dog erindre, at de for en Deel leve paa Andres Bekostning, og derfor er der Grændser, der ei maa overskrides. Et advarende Exempel i denne Henseende frembyder Arbeidshuset i Nacton ved Ipswich i England, hvor de Fattige boede prægtigt og fik herlig Kost, saa at Udgiften for hver beløb sig til 10 £sl. om Aaret, hvoraf de selv kun fortjente 1 £sl. 14 Sh.*). De engelske Commissairer af 1834 fremstille det med Rette som en aldeles nødvendig Betingelse, at de Fattige i Arbeidshuset ikke finde en behageligere Tilværelse, end den, de som uafhængige Arbeidere kunne opnaae**). Det er derfor vist nødvendigt at bestemme, som det ogsaa er Tilfældet næsten overalt i Slesvig, at Kaffe, The og Tobak, i det Mindste i Reglen, ikke gives dem, hvorimod det kan være dem tilladt at kjøbe disse Ting (hos Opsynsmanden) for det i deres Fritid Fortjente, hvorimod Brændevin slet ikke bør findes i Anstalten. De engelske Anordninger forbyde endog Al ligesom alle gjærede Drikke, med mindre Lægen har anordnet det. Tugt kan ikke heller undværes. Fattiglemmerne maae være pligtige at lyde Opsynsmanden og hans Hustru som deres Huusbonde og Madmoder, maae ikke uden Tilladelse forlade Anstalten og have i Reglen kun Frihed til at gaae ud om Søndagen. Imidlertid er denne Indskrænkning i Friheden jo ikke større, end ethvert Tjenesteyende er underkastet. For Uordener maae de kunne straffes med at berøves deres Fritid eller deres Suul ved Maaltidet eller med Arrest, og en vis forstandig Strenghed maa Bestyrelsen udøve, hvis det skal lykkes. Den engelske Commission af 1834 omtaler ogsaa i sin Beretning, at Gr-

*) Gerando og Bus, III, S. 35.

***) Report, S. 228.

faringen havde viist, at Anstalternes Udbytte voxer og Udgifterne aftage i Forhold til Disciplinens Overholdelse. Saaledes havde f. Ex. i Falmouth, skjøndt Befolkningen i Arbeidshuset var tiltagen siden 1821 fra 4392 til 4761, Udgifterne dog bestandigt formindsket sig i det Maal, som Tugten skærpedes; de sank under en skærpet Tugt fra 2321 Rstl. til 1378 og under en strengere til 1029 Rstl.; i Aaret 1832 kostede hvert Individ, som før kostede Anstalten 9 Sh. 7 d., kun 4 Sh. 6 d.*).

At der er store Fordele ved denne Forsørgelsesmaade, er indlysende. Den Doyne, Eiegyldige, Drickfældige vil afholde sig fra at anmode om Understøttelse, naar han veed, at han skal arbeide og ikke faaer Brændeviin, og han vil derved opfordres til at anstrenge sig for at ernære sig selv. Bestyrelsen vil ikke behøve at have nogen Betænkelighed ved at nægte en Saadan, dersom han dog skulde forlange det, Hjælp udenfor Anstalten, naar den kan sige, at han skal faae det Fornødne, naar han vil indtræde deri**). Naar saadanne Anstalter komme i Gang, skal det nok vise sig, hvor Mange der nu tyer til Fattigvæsenet uden egentlig at behøve det, fordi det jo er en nem Maade for den, der ei undseer sig derved, at faae Hjælp paa. Boght siger i sin „Geschichte der Hamburger Armenanstalt“, at da man i Hamborg 1805 tilbød dem

*) Report, S. 270.

***) I England udgjorde de Understøttedes Antal ifølge Kleinschrod, Nicholls og Kries:

1803	1,040,716	eller	12 %	af	Befolkningen.
1813	1,426,065	—	14	—	—
1840—47 aarl.	1,433,415	—	8, ^s	—	—
1853	857,035	—	4, ^s	—	—
1859	817,082	—	4, ⁴	—	—

Arbeide, som foregave ikke selv at kunne skaffe sig det, vilde af 800 kun 150 modtage Tilbudet*). De engelske Commissairer sige endog: „det har sjældent været Tilfældet, at flere end 5 eller 6 af 100 arbeidsføre Ansøgere have bestaaet den Prøve, de underkastedes, naar der tilbødes dem Arbeide“**). I Farrington Arbeidshuus indtraadte 1834 af 240 kun 20, og Halvdelen af dem blev der kun i nogle Dage***). Det var ønskeligt at kunne godtgjøre ved statistiske Oplysninger, i hvilken Grad denne Erfaring er gjort her i Landet; men det er vanskeligt, da Fattigregnskaberne ikke udvise, af hvormange Personer de Familier bestode, som før fik Hjælp. Imidlertid kunne dog nogle Oplysninger meddeles. I Tønder blev 1852 193 Personer understøttede****); 1854 begyndte Arbeidsanstalten paa Gørrismark sin Virksomhed, og 1861 var de Understøttedes Antal sunket ned til 44. I de 2 Trediedele af Treia Sogn vare der før Arbeidsanstaltens Oprettelse 19 Fattige, hvilket for hele Sognet vilde udgjøre 28, men kun 14 indtraadte i Anstalten. I Hatsted Sogn modtog 8 Familier og 57 enkelte Personer, altsaa vel i det Mindste 80 Personer i Alt, Understøttelse, men, da Arbeidsanstalten 1846 blev oprettet, indtraadte kun 27. Af 70—80 Fattige vilde 1852 i Nørrelø gum over Halvdelen hellere give Afkald paa Hjælpen end arbejde for den, saa kun henvend 30 indtraadte. I Tikjøb Sogn beløb sig de Understøttedes Antal i Aarene 1851—60 i Gjennemsnit til 250, men i Arbeidsanstalten ere kun 106 optagne. Og dette er en almindelig Erfaring. Man kunde befrygte, at der kunde være Trængende,

*) Gérande og Bus III, S. 21. **) Report S. 265. ***) Kleinichrod I, S. 155. ****) „Slesvigste Provindsialefterretninger,“ 4de Bind 1ste Hefte, S. 23.

som hellere vilde lide end indtræde, og det kan ei nægtes, at enkelte saadanne Tilfælde kunne indtræffe; men man maa og erindre, at Saadanne da langt lettere vilde blive hjulpsne ved privat Godgjørenhed, som vil blive befriet for Overhæng af de i Arbeidshuset Optagne. De værdige Trængende, som indtræde, vilde derimod være glade derved; de ere nu befriede fra deres nedtrykkende Næringsforger, faae nu tilstrækkelig og sund Føde, faae ordentlige Klæder, sove i reenlige Senge, og at den Beskæftigelse, de holdes til, bidrager til deres Tilfredshed, veed Enhver, som erkjender, at Arbejde er en Belsignelse. Men endnu vigtigere er Forandringen for Børnene; medens de nu saa ofte forsømme Skolen, drive om med Tiggerposen paa Armen og voves i Løgn, Ubluhed og Forstillelse, faae de i saadanne Anstalter en omhyggelig Opdragelse, holdes stadigt i Skole, beskæftiges i Anstalten paa en god Maade, lære at sye, strikke og andet Haandarbejde under Opsyn af en eller anden dertil skikket Person blandt Fattiglemmerne, saa at de efter Confirmationen pleie at være meget søgte som Tjenestetjende. Hvor vigtig denne Forandring er ikke blot for Børnene, men for hele Samsundet, er jo aabenbart, og kan ikke noksom betones. Yderne endelig vilde med ganske anden Willighed give deres Fattigbidrag, naar de see, at det ikke anvendes til Næring for Laster, men tjener til at berede de virkelig Trængende en bedre og lykkeligere Tilværelse. Dette er ikke Tankebilleder, Forf. har selv seet disse heldige Virkninger af en Arbeidsanstalts Oprettelse.

Man skulde troe, at saa at sige Alle maatte kunne blive enige om, at det er ønskeligt at have saadanne Arbeidsanstalter; dog have der reist sig Indvendinger imod dem (s. Ex. af Pastor Naville i Genf i hans „De la

charité legale“). Især have Mange, der ere Modstandere af det tvungne Fattigvæsen, talt imod dem, som om disse tvende Ting stode i nødvendig Forbindelse med hinanden; men dette er en fuldstændig Misforstaaelse. De have Intet at gjøre med hinanden, og Arbeidsanstalter kunne ligesaa godt oprettes og vedligeholdes ved Bidrag, der ere indkomne ad Frivillighedens Vej, som ved de udfrevne Statter. De fremkomne Indvendinger gaae isørigt især ud paa, at Sammenhobningen af saa mange, og deriblandt ikke saa fordærvede og lastefulde Personer, let kan have den modsatte af den attraaede Følge og bevirke, ikke de Slettes Forbedring, men de Bedres Fordærvelse, hvad ogsaa efter den engelske Commissions Vidnesbyrd var Tilfældet med en Deel af de ældre engelske Anstalter. Det er unægtelig en meget væsentlig Indvending, og den kan med nogen Ret gjøres mod store Fattiganstalter, der samle Lemmer fra en stor Omkreds, og hvor de beskæftiges i store Arbeidsale i Selskab med hinanden fra Morgen til Aften. Hiin Commission og Parlamentet meente dog at kunne overvinde denne Fare ved at dele Fattiglemmerne i forskjellige, affondrede Klasser, og besluttede at holde fast ved de store Arbeidsanstalter; dog skete en Indskrænkning med Hensyn til Storrelsen; før havde man Anstalter med henved 1000 Lemmer (s. Ex. flere i London, Edingborg), ja paa henved 5000 (som i Falmouth); nu meente man, at der ikke burde være flere end mellem 150 og 500. Men man gik vist ikke vidt nok her; selv saadanne er vist endnu for store, ikke at tale om, at dette Antal ofte overskrides; i Limerick er der saaledes bygget en Arbeidsanstalt, der kan optage 2500 Fattiglemmer. Men Indvendingen træffer ikke, eller i al Fald i ringe Grad, den her foreslaaede Ordning. Naar man har Tvangsarbeids-

anstalter, hvori de Fordærvede kunne indsjættes, naar Forsørgelsesanstalterne, som det findes Sted i Slesvig og her er foreslaaet, ikke optage flere end høist 60 Personer, naar der istedetfor de sædvanlige fælleds store Sovesale ere flere mindre Soveværelser, hvor de kunne adskilles efter Familier, Aldere, Kjøn og sædelig Bestaffenhed, og naar de om Dagen ikke væsentlig ere beskæftigede samlede i Arbejdsstuer, men have deres Arbejde rundt om paa Gaardens forskjellige Steder, mon saa ikke denne Tilstand skulde være bedre i sædelig Henseende end den halve Lediggang, som nu saa mange af dem leve i, og hvori de kun altfor ofte samles i Kroer og Ripper med Brændeviinsflasken foran sig og raadden Snak i Munden? Men det bør indrømmes, naar Fattigbestyrelserne og Opsynsmændene ikke ville være aarvaagne og holde nøie over Orden og Sædelighed, da kan ogsaa dette Gode, som ethvert andet, misbruges og blive til Fordærvelse istedetfor til Belsignelse.

Men om det end er ønskeligt, er det ikke en saa bekostelig Forsørgelsesmaade, at man slet ikke kan tænke paa at faae den almindelig indført? Denne oeconomiske Side af Sagen skulle vi nu underkaste en nøiere Drøftelse.

Forfatteren, der selv har seet denne Forsørgelsesmaade indført i et ingenlunde rigt, men snarere fattigt Hedesogn paa 1200 Mennesker til almindelig Tilfredshed, er overbevist om, at det i ethvert større Sogn, der har saa mange Fattige, at det kan antages, at der ville være 30—40, som ville indtræde i en saadan Anstalt, vil være, under almindelige Forhold, besparende, saa at Udgifterne til Fattigvæsenet om ikke strax i de første Aar, saa dog efter nogen Tids Forløb ville blive mindre, end de nu ere, naar Anstalten indrettes paa en forstandig

Maade*). For mindre Sogne med færre Fattige vil det jo blive kostbarere, da Lønnen til Opsynsmanden jo omtrent vil blive den samme, saalænge man ikke overstiger 50—60 Fattiglemmer; thi ellers maa han have Hjælp til Opsynet. Men det er jo en let Sag for flere Sogne at slaae sig sammen, idet man enten deler Udgifterne i For-

*) Den engelske Commission anjaae ogsaa de Fattiges Underhold i Arbejdshuse for „langt billigere“. (Report, 264). I England formindskedes endog strax i de første Aar Fattigskatten betydeligt. Af henved 14 Mill. Indb. var der

1834 anvendt til de Fattiges Underhold	6,317,254	Estl.
som 1835 faldt til	5,526,410	—
og 1836 til	4,717,629	—

paa hvilket Trin disse Udgifter, med Undtagelse af 1848 og 1849, have holdt sig til 1853. Fattigskatten, der 1821 udgjorde 11 Sh. 7 d. pr. Hoved, beløb sig 1841 kun til 6 Sh. og 1853 til 5¹/₂ Sh., altsaa under Halvdelen. Nicholls (II, S. 449) yttres sig, efterat have paaviist, at Fattigskatten inden 1834, med saa Undtagelser, havde en Tendents til en stadig Stigen, saaledes derom: „Siden den forbedrede Lov gik igjennem, see vi, at Byrden ikke længere er saaledes bestandig stigende. Skatten er nu mere elastisk. Dens Tryk kan, efter Omstændighederne, til en Tid være stærkere end til en anden, men den er ikkedestomindre underkastet Control, og naar Marsagen til det forøgede Tryk er forbi, kan det tabte Terrain vindes tilbage. Dette er en umaadelig stor Fordeel, som er opnaaet ved den forbedrede Lov og det Maskineri, som den har skabt. Fattigskatten er ophørt at betragtes som en Slags hemmelighedsfuld Sygdom, der er uimodstaaelig i sin Fremadskriden, Marsag til stadig Foruroligelse og truende med at opfluge enhver Slags Eiendom. Den foraarsager ikke længere den Frygtsonne Uro og den Betænkkelige Ængstelse; men den bliver anseet for en Institution, der er beregnet paa at fremme det almene Vel ved at understøtte Hjælpelesheden paa fælleds Bekostning, et Formaal, som den nu har viist sig at være istand til at opfylde, ikke alene uden Uret mod nogen Klasse eller Interesse, men med forøget Sikkerhed og positiv Fordeel for Alle.“

hold til sine Fattige, eller betaler en vis Sum for hver af disse ind til det Sogn, i hvilket Anstalten anlægges. Saaledes har Ensted Sogn i Nabenraa Amt siden 1857 Deel i Nabosognet Kliplevs tidligere oprettede Fattiganstalt, og betaler aarligt Halvdelen af Renterne af Anstaltens Bærde og deeltager i de andre Udgifter i Forhold til de Fattige, som hvert Sogn har deri.

Før vi gaae ind paa Enkelthederne med Hensyn til det Deconomiske, skulle nogle almindelige Bemærkninger desangaaende gjøres.

Forpleiningen af de Fattige skeer jo nu ved at give hver Familie eller Person Benge, Korn og andre Naturalier og lade dem selv deraf tilberede sig Føden. Men det er dog vist, at det er mere besparende, naar Mange have en større Huusholdning tilsammen, spise af samme Gryde og have fælleds opvarmede og belyste Opholdssteder, saa der ved den foreslaaede Forsørgelsesmaade maa være Noget at vinde i denne Henseende. De fleste af dem, der faae Understøttelse, sidde endvidere nu kun altfor ofte med ledige Hænder, saa de ville kunne bidrage mere til deres Underhold, end de nu gjøre, naar de stadig bleve beskæftigede. Der vil altsaa baade være Besparelse ved den fælleds Huusholdning og større Indtægt af deres Kræfter, naar de samles og holdes til Arbeide. Imidlertid vil een Fattig i Arbeidsanstalten, hvor han vil faae bedre Forpleining, end han ellers faaer, vistnok koste mere end den Understøttelse, han før fik i Hjemmet, saa i den Betydning er det sandt, at det er en kostbar Forsørgelsesmaade. Men der skal ogsaa tages Hensyn til, at Meget vil blive besparet, som nu udgives til de Personer, som hellere ville miste Understøttelsen end indtræde i Anstalten, og hvis Antal nok vil blive over Halvdelen.

Der skal næppe feile, at de allerfleste Steder vil det ved den fælleds Huusholdning, den stadige Beskæftigelse og de Uværdiges Udelukkelse Besparede veie op imod de Udgifter, der ville medgaae til den bedre Forpleining for de tilbageblevne Fattige.

Derimod er Lønnen til Opsynsmanden en heel ny Udgift; men herom hører man ofte overdrevne Meninger. Der udfordres dertil, — vi have herved som i det Følgende en Arbejdsanstalt paa Landet med Agerbrug for Die, — ingenlunde en Mand med jæregen Dannelse. Hvor vigtig han end er for hele Anstalten, saa behøves der dog ikke Andet end en fornuftig og bestemt, redelig og samvittighedsfuld Mand med almindelig Almuedannelse, naar han blot kan paatage sig at styre en Gaards Avling under Tilsyn af Fattigbestyrelsen, hvis Forvalter han er. En saadan Mand kan dog vel ikke være saa vanskelig at finde i et Sogn. Hvormangen Huusmand med disse Egenskaber er der ikke, som tager fast Tjeneste hos en Bonde for en Løn af 80 Rd. om Aaret? Saa kan man vist let faae en saadan Opsynsmand for en Løn af 100 Rd. for sig og Kone foruden fri Kost som Fattiglemmerne for dem og deres uconfirmerede Børn*). Der er ogsaa

*) Dette er den almindelige Løn, navnlig hvor man har en større Avling, saaledes i Barde, Agerstov, Møgelstønder, Bredsted; i Nørreløsum begyndte Opsynsmanden ogsaa med denne Løn, som nu efter en Række Aars Tjeneste er forhøiet til 115 Rd.; i Kliplev gives 112 Rd., men i Bestoft kun 70 Rd. og Græsning til 2 Aar, og i Løf kun 64 Rd. og den tiloversblevne Fløde, hvilket nok ikke bliver meget af 4 Køer til 30 Personer. Hvor der kun er en liden Jordlob, er Lønnen mindre: i Süderstapel, i Seeth og i Hatsted i Sydslesvig dog 96 Rd., i Munkbrarup og i Lumby 80 Rd., i Dbis 70 Rd. I Dshy og i Treia faaer han slet ingen Pengeløn;

yttret, at en Gaard vanskelig vil kunne drives med saadanne Kræfter som Fattiglemmernes; men i Almindelighed er der dog iblandt dem 1 eller 2 arbejdsføre Mænd, og saa er man jo hjulpen. Opsynsmanden skal naturligtvis selv tage fat med, navnlig naar der er Meget at gjøre.

Men hvad der meest skræmmer Folk, er Anlægsca-pitalen, som derfor nærmere maa omtales. Hvad Bygningerne angaae, ville de unægtelig blive kostbare, naar de ere beregnede paa Fabrikarbejde; der behøves da langt større og rummeligere Arbejdsstuer, ikke blot fordi der skal være Plads til Maskiner og Apparater, men ogsaa fordi Fattiglemmerne i dem skulle tilbringe den største Deel af Dagen. Saadanne Bygninger ere tilmed, hvis man en-gang skulde ønske at sælge dem, vanskelige at realisere uden stort Tab. Dette er en væsentlig Grund til, at det

det første Sted saaer han 40 Rd. i Kostpenge for hvert Fattiglem og disses Arbejdsfortjeneste, men betaler saa for Jorden (6 Tdr.) 80 Rd. om Aaret. I Treia gives ham for Kost, Lys, Varme, Vask og deres Klæders Reparation 50 Rd. for en Boren, 25 à 30 Rd. for et Barn, Arbejdsfortjenesten og Benyttelsen af Jorden (1 Td.) Kun i Sønderbrarup saaer han 150 Rd. og i Løit endog 200 Rd. foruden 10 % af Arbejdsfortjenesten. I Haderslevs Tvangs-, Syge- og Forsørgelsesanstalt saaer Deconomen 160 Rd. og 320 Rd. til Localernes Opvarming, men maa selv holde de nødvendige Tjenestehende. I Kjøbeløv paa Lolland (med 30 Tdr. Land) saaer Opsynsmanden 150 Rd., men for hvert hjemmenværende Barn skal noget Bist fradrages, naar han har flere end 2. I Tikjøb saaer Forstanderen derimod 280 Rd. og 8 % af, hvad der fortjenes ved Salg. — Nogle Steder havees ogsaa en lønnet Inspectør og Regnskabsfører, saaledes i Varde, hvor han endog saaer 100 Rd., i Løit 30 Rd., i Hatsted 26 Rd. 4 Mk. og i Løf 21 Rd. 2 Mk. om Aaret. Men han maa kunne spares, og Communalbestyrelsens Medlemmer udføre dette Tilsyn og Arbejde.

ikke er tilraadeligt at lade Fabrikarbeide udgjøre Fattiglemmernes Beseftigelse. Ganske anderledes forholder det sig, naar Arbeidsanstalten begrundes paa Algerbrug, hvorved de fleste Fattige ere beseftigede paa Marken, i Stalden, i Loen eller i Kjoekenet. Man gjør vist bedst i at faae en Bondegaard med gode, solide Bygninger dertil, for ikke at behoeve at opfoere en heel ny Bygning. I Almindelighed ville de tilstedeværende let kunne indrettes til Brug. Til 40—50 Personer vil der behoeves: til 2 Arbeidsstuer 8 Fag, til forskjellige Sovestuer 9 Fag, til Kjoeken og 2 Bærelser til Opsynsmanden 4 Fag og til Bryggers og Sygestue 3 Fag, i Alt 24 Fag*). Naar der med Gaarden følger 18 à 20 Fag Stuehuus, ville de fornødne Byggearbeider ikke være saa betydelige; der behoeves da kun at tilbygges 4—6 Fag, en Deel Skillerum forandres og nogle Skorstene opfoeres; til et Bærested for Træarbeider, en Arrest og en Ligstue maatte der vel kunne faaes Plads i Udbygningerne. Sædvanligt findes i Sognene nogle Fattighuse eller Hospitaller, som vilde blive overflødige, og ved hvis Salg man kunde faae Bidrag til Bygningsudgifterne**). Anskaffelsen af Inven-

*) Ifølge Indenrigsministeriets Circul. af 3. Decb. 1856 skal der ved Opførelsen af Fattighuse paa Landet sørges for, at der for hver Person er 500 à 600 Cubikfod Luft; herved er der tænkt paa Bærelser, hvori man opholder sig Dag og Nat. Men, da der i Arbeidsanstalterne søves og spises og arbeides paa forskjellige Steder, maa hele Stuehuset vel kunne komme i Betragtning i denne Henseende, og 24 Fag ville ogsaa afgive over 500 Cubikfod Luft for hver af 50 Beboere, naar der blot er lidt over 7 Fod høit.

***) Lolland-Falsters Lægesforening har under 8de Mai 1863 til Sundhedscollegiet indgivet en Beretning om 65 Fattighuse i dette Stift, og efter denne at bemærke, ere de fleste af dem ei bedre Skjæbne

arium er ikke nogen betydelig Gjenstand, da jo dog de fleste Fattige have en Deel Sengeklæder, Borde, Stole o. s. v. at medbringe, og disse Ting kunne jo efterhaanden forbedres ved egne Kræfter. — Kan dette nu medføre nogen stor Fare for et Sogn? Har man ikke kjøbt for dyrt, maa dog Eiendommen i det Mindste kunne forrente Anlægscapitalen, og man har jo næsten Valuta for Bengene i Gaarden, Besætningen og Inventariet; om end de foretagne Bygningsarbejder i Salgstilsfælde ikke kunne ventes at ville blive erstattede, ville derimod Jorderne forbedre sig paa en saadan Eiendom, hvor der aarligt vil blive fortæret mere Korn, end der kan produceres. Bistnok skal Capitalen ikke alene forrentes, men ogsaa afbetales; men Afbetalinger komme egentlig ikke i Betragtning herved; thi for hvert Afdrag der skeer, erhverver Kommunen sig en Capital. Var Anlægscapitalen 14,000 Rd., saa kunde vel de 6000 Rd. blive staaende som Prioritet i Eiendommen, og saa vilde Renterne til 4 pCt. og Afdraget, 2 pCt. af de 8000 Rd., udgjøre 720 Rd.; men saa vil Sognet hvert Aar ved Afdraget lægge 160 Rd. op, saa at det om 28 Aar besidder Eiendommen med Undtagelse af de i den staaende 6000 Rd.; vilde man saa sælge den, fik man en Capital, som man havde samlet sig i de 28 Aar, og hvis Renter vilde være et væsentligt Bidrag til Fattigvæsenets Udgifter*). Men selv om man

værd. 19 af dem ere opførte af Naasteen; det for Sundheden saa skadelige Keergulv findes i de 47; Stuerne, som sædvanligt tilmed ere opfyldte af Senge, Skabe, Kister o. s. v., afgive som oftest ikke mere end 300 Cubiffod Luft for hver Person.

*) Det er fortalt om et Sogn, der havde havt en saadan Fattiganstalt i en Aarrække, i hvilken de Fattiges Antal stadigt var aftaget, at det ved Salget fik en saadan Capital, at Renten var tilstrække-

vil regne Afdragene med, kan der dog ikke være Tvivl om, at de 720 Rd. under almindelige Forhold vilde kunne udredes af Gaarden, ja man tør nok paastaae, at en saadan Eiendom, med fri Arbeidskraft, vil, naar Uheld ikke indtræffe, endog desuden maa kunne udrede Opsynsmændens Løn. Lad os tage et Exempel af det virkelige Liv. Her er en Gaard med 36 Tdr. god Jord, hvoraf noget er Tørvemose; den staaer for $4\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn og har en Besætning af 2 Heste, 8 Køer, 12 Faar og 2 Svin; Jorderne ere inddeelte i 9 Marker paa henved 4 Tdr. hver, hvoraf 4 bruges til Klover og Græsning (de 2 halvbrakkes tillige), 1 til Hvede, 1 til Rug, 2 til Byg og 1 til Havre, Urter og Kartofler. Den har med Fra- drag af Udsæden indbragt:

37 Td. Hvede à 8 Rd.	296 Rd. „ Mk.
27 — Rug à 5 Rd. 5 Mk.	157 — 3 —
82 — Byg à 4 Rd. 3 Mk.	369 — „ —
36 — Havre, hvoraf 20 Td. ere med- gaaede til Hestene, altsaa 16 Td. à 2 Rd. 4 Mk.	42 — 4 —
9 — Urter à 6 Rd.	54 — „ —
8 — Kartofler à 2 Rd. 3 Mk.	20 — „ —
8 Køer à 4 Pt. Mælk daglig, 11,680 Pt. à 2 p	243 — 2 —
6 Kalve à $2\frac{1}{2}$ Rd.	15 — „ —
12 Faars Uld à $3\frac{1}{2}$ Pd., 42 Pd. à 3 Mk.	21 — „ —
14 Lam à $4\frac{1}{2}$ Rd.	63 — „ —
20 Gjæs's Græsning à 1 Rd.	20 — „ —
60 Læs Tørv à 2 Rd.	120 — „ —

Indtægt 1421 Rd. 3 Mk.

lig til de saa tilbageblevne Fattiges Underhold. Jeg har ikke kunnet erfare noget vist, om og hvor dette Tilfælde er indtruffet. Er det ikke sandt, saa kunde det dog gjerne være sandt.

Udgifterne ere:

Kongelige Skatter	76 Rd.
Konge-, Kirke- og Præstetiende .	72 —
Communeskatter paa Hartornet .	22 —
Reparationer	50 —
	<hr/>
	220 Rd. „ Mk.

Overskud 1201 Rd. 3 Mk.

Den almindelige Priis paa Jordegods er her noget over 300 Rd. pr. Td. Land, saa at Gaarden vil være omtrent 12,000 Rd. værd. Med Bygningsarbejder og Besætning vilde vel Anlægscapitalen blive de ovenfor antagne 14,000 Rd.; men Udbyttet af Gaarden er jo ikke blot tilstrækkeligt til at dække Renter, Afdrag og Dpshnsmandens Løn, men vil jo endog give et Overskud. Naar i andre Egne en Gaard af denne Størrelse indbringer mindre, vil jo og Prisen staae i Forhold dertil.

Tør man altsaa antage dette, og maa det forventes, som ovenfor omtalt, at Besparelserne ved den fælleds Forpleining vilde omtrent blive ligesaa store som de forøgede Udgifter derved, saa er der altsaa ingen Grund til at antage, at denne Forsørgelsesmaade bliver kostbarere end den hidtil sædvanlige. Det samme Resultat vil man komme til ved de følgende, i det Enkelte gaaende Beregninger, som ere grundede paa Meddelelser, der ere modtagne fra bestaaende Arbeidsanstalter. Det maa herved bemærkes, at de anførte oeconomiske Oplysninger ikke ere eensidig udvalgte i nogen bestemt Retning, men at Forf. har udbedet sig Meddelelser ganske iflæng fra Anstalter i forskjellige Egne og af forskjellig Bestaaffenhed, ligesom han ogsaa har benyttet alle de Oplysninger, som han har modtaget, forsaavidt de kunde anvendes. De vilde vist være trættende for Læsere i Almindelighed; men, da de

kunne være vigtige at have, naar man vil oprette en Arbeidsanstalt, turde det vel være rigtigt at meddele dem noget vidtløstigt.

Udgifterne til de Fattiges Kost ville beroe paa, hvorledes Spisevedtægten er; giver man blot een Gang mere om Ugen Kjød, $\frac{1}{4}$ Pd. til hver, vil det for 40 Personer blive 520 Pd. mere om Aaret, hvilket er en Udgift af over 80 Rd. Det er derfor vigtigt, hvorledes Spisevedtægten er fastsat, baade for Yderne og for de Fattige. De engelske Anordninger om Fattiganstalterne bestemme udtrykkeligt, at Kosten skal tilberedes saaledes, at den hverken i Dvantitet eller Dvalitet staaer over den for Egnens Arbeidere almindelige Kost, og det er vistnok nødvendigt at følge denne Regel; Forpleiningen vil dog kunne blive baade sundere og bedre end den, som de Fattige nu sædvanligt maa tage tiltakke med. Et almindeligt Spisereglement kan ikke foreslaaes, da det maa nogenlunde rette sig efter Egnens Skik. Iøvrigt maa man ved en Anstalts Oprettelse hellere begynde lidt tarveligt; man kan siden let lægge noget til, men vanskeligt tage fra. Det vil vel være hensigtsmæssigt at meddele nogle Oplysninger om Spisevedtægter i forskellige Arbeidsanstalter, og først om Tvangsanstalter.

Paa Kjøbenhavns Ladegaard faae de egentlige Tvangsfanger om Morgenens kun $\frac{3}{4}$ Pd. Brød, om Aftenen $\frac{3}{4}$ Pot Kartofler (eller Grød) med $\frac{3}{4}$ Pd. Brød (Fruentimmerne $\frac{1}{2}$ Pd.) og til Middag hver Dag Rumfordsuppe*), der tillaves for 100 Personer af 3 Pd.

*) Denne Suppe har Navn af Greven af Rumford, som i Slutningen af forrige Aarh. blev kaldet fra England til Baiern for at ordne Fattigvæsenet. Han oprettede 1789 i München en stor Arbeidsanstalt, indrettet paa Militairviis, og anstillede Under-

57 Dvint Kjød, 9 Pd. 82 Dv. haardt Brød, 6 Potter
 Grter, 16 Potter Byggryn (eller istedet derfor kun 8
 Potter Byggryn og saa tillige henved 1 Skp. Kartofler),
 henved 2 Pt. Salt og $3\frac{1}{2}$ Pt. Oleddike. I 1ste Afdel-
 ling faae Arbejderne om Morgenens $\frac{1}{2}$ Pot kogt Ol
 (med 3 Pd. Brød i for 100 Personer) og saa 36 ß om
 Ugen, for hvilke de kunne kjøbe efter Behag Brød, Smør,
 Grød, Kartofler, Ost, Ol, Tobak, selv Brændeviin, og
 hvormed de skulle bestride deres Aftensmad og Mellemmad.
 Til Middag faae de 2 Dage om Ugen Kjødsuppe med
 31 Dvint Kjød, 1 Dag Grød og $23\frac{1}{2}$ Dv. Drefjød
 (eller 19 Dv. Flæsk eller 25 Dv. Klipfisk eller $37\frac{1}{2}$ Dv.
 Torst), 3 Dage $\frac{1}{5}$ Pot Grter med $23\frac{1}{2}$ Dv. Drefjød
 og 1 Dag Kaal med 31 Dv. Drefjød, altsaa hver Dag
 Suul, i Alt 1 Pd. 87 Dv. om Ugen til hver. I 2den
 Afdeling faae de om Morgenens $\frac{1}{2}$ Pot kogt Ol (med
 lidt Brød i) og $\frac{1}{4}$ Pd. Brød til, om Aftenen 1 Pot kogte
 Kartofler (eller $\frac{3}{4}$ Pot Byggrynsgrød), til Mellemmad
 $1\frac{1}{4}$ Pd. Brød om Dagen; til Middag faae de 2 Dage
 Kjødsuppe med 25 Dv. Drefjød, 2 Dage Rumfordsuppe
 3 Dage Grter med 19 Dv. Kjød (eller 14 Dv. Flæsk),
 altsaa ogsaa hver Dag Suul, i Alt 1 Pd. 13 Dv. til
 hver om Ugen. I Tvangsanstalten i Byen Slesvig
 faae de langt tarveligere Kost; om Morgenens $\frac{1}{3}$ Pot
 Mælk med kogende Vand efter Behag og $\frac{1}{2}$ Pd. Brød
 med Smør eller Fidt og det Samme om Aftenen; til
 Middag skulle de ifølge Regulativet kun 1 Gang om Ugen
 have Kjød. I Haderslev faae de ligesom i Slesvig
 om Morgenens og Aftenens, og om Middagen „en Ret Mad

isøges angaaende de Fattiges Fødemidler, hvis Resultater han
 bekendtgjorde i sine „Essais“.

efter Directionens Bestemmelse med $\frac{1}{4}$ Pd. Brød til^{*)}. I Grøeskjøbing faae Tvangsarbejderne om Morgenentørt Brød med et Glas Mælk eller Ol og ligesaa om Aftenen, men om Middagen samme Kost som de andre Arbeidere (nemlig 2 Dage Kjød eller Flæsk, 3 Dage Fisk, see nedenfor.)

I Forsørgelsesanstalterne gives sædvanligt til Aftensmad nykogt Grød med Ol eller Mælk (nogle Steder, f. Ex. Ddis ved Christiansfeld og Dsby ved Drøsfund nogle Aftener Kartofler med Meelsauce til istedetfor) og om Morgenentørt Grød med Ol eller Mælk, hvortil mange Steder desuden gives noget Brød^{**}). Om Søndagen gjøres stundom en Forandring ved at give dem The og Smørrebød. Om Sommeren faae de næsten overalt til Mellemmad et Stykke Brød med Smør eller

*) Lemmer fra andre Communer betale 32 ß om Dagen; Syge fra Haderslev kunne for 24 ß , fremmede for 36 ß , foruden Læge og Medicin, optages i Anstalten.

***) I Grøeskjøbing gives baade Morgen og Aften halvt Ol og halvt Mælk med Grød og skaaret Brød i og 1 Stykke Brød. I Tikjøb paa Sjælland faae de om Morgenentørt $\frac{1}{2}$ Pot varm Mælk eller Ol med $\frac{1}{2}$ Pd. Brød, og i Dsby Dllebrød undtagen de Gamle, der her ligesom i Agerstov i Tørningehavn, i Møgel-tønder ved Tønder og i Hatsted ved Husum faae Kaffe om Morgenentørt. I Sønderbrarup i Angel faae de alle om Morgenentørt Kaffe med Smørre- eller Fidebrød. I Løit ved Nabenraa faae Fattiglemmerne baade Morgen og Aften The eller Kaffe med Brød og 1 Lod Smør. — I Barde faae Markarbejderne en Snaps til deres Mellemmad, hvad dog næppe er nødvendigt. — I England gives ifølge Kleinschrod (S. 187) almindeligt i Arbeidsanstalterne om Morgenentørt Grød og Brød, om Aftenentørt Brød og Ost, til Middag 1 Gang om Ugen Flæsk (6 Unzer = $\frac{1}{3}$ Pd. til hver), 2 Gange Kjødbudding og 3 Gange Suppe. I Irland gives mange Steder slet ikke Kjød.

Tidt og noget Ol; i Sønderbrarup Brød og kogt Mælk-
 vand. — Til Middag gives mange Steder paa de Dage,
 da de ikke faae Suul, foruden Brød, hvoraf der ved Ma-
 den bør kunne faaes saa meget, som Enhver ønsker, en
 Esterret, naar de faae Grød eller Bælling eller Allebrød
 til Forret, og denne Esterret pleier da at bestaae i Kar-
 tofler med Meelsauce, Meelbudding, Pandefager, Fisk med
 Kartofler eller Smørrebrød; i nogle Egne faae de derimod
 alene Grød med Ol eller Mælk nogle Dage i Ugen.
 Paa Befosteligheden af Bespiisningen vil dette næppe have
 nogen betydelig Birkning; thi om de mættes med Grød
 eller Meelmad eller Brød eller Kartofler, er vel omtrent
 det Samme i oeconomisk Henseende. Derimod kommer det
 meget an paa, hvorm meget Suul der tilstaaes hver Enkelt
 i Ugen. Som Prøver paa Spisevedtægter skal det nu
 her meddeles, hvorofte i Ugen de forskjellige Retter gives
 i forskjellige Egne (de i Parenthes tilføiede Tal angive,
 hvormange Dvint Kjød der tilstaaes een Person; „Ol.“
 betegner Flæsk og et „E“, at det kun er Esterret).

	Rjødsuppe ell. Suls- velling med Rjød.	Kaal ell. Grer med Rjød ell. Flæsk.	Brod med Ol eller Mælk.	Bjergrynss-ell. Hjerne- mælkts Velling, Bjerg- suppe ell. Dillebrød.	Fist, fersk eller salt, med Kartofler.	Mælkubudding eller Pandefaget.	Kartofler med Sauce eller Smørbrød.	Altsaa i hver Uge af Rjød*) Dvt.
Likhøj paa Sjæl- land	1 (34)	2 (19 Fl.)	2	2	2 G.	"	1 G.	81½
Grøeskjøbing .. Paa Østkysten af Slesvig:	"	2	3	2	3 G.	"	2 G.	—
Ødis	"	2 (12½)	4	1	"	1 G.	"	25
Øsby	2 (10 Fl.)	2 (15)	2	1	1 G.	"	2 G.	55
Øvit	1 (12½)	3 (12½)	1	2	"	1 G.	2 G.	50
Munkbrarup ...	1 (25)	1 (20 Fl.)	4	1	"	"	5 G.	50
Paa Vestkysten:								
Varde	"	2	3	2	2 G.	"	3 G.	—
Agerstov	1 (20)	2 (10)	2	2	"	2 G.	2 G. (2 Fl.)	45
Nørrelørum	"	2 (25)	3	2	"	"	2 G.	50
Møgeltønder ...	"	2 (21)	4	"	1	"	4 G.	42
Æf	3 12½	2 (5 Fl.)	"	"	"	"	2	44
Satsted	1 (6 Fl.)	2 (6 Fl.)	"	2 (6 Fl.)	"	"	2	37½

*) Flæsket er omsat til Rjød efter Forholdet, 4 Dv. Flæsk = 5 Dv. Rjød.

Det vil af Ovenstaaende sees, at der i Tifjød-Anstalt (der oprettedes for 2 Aar siden, og hvorom iaar en Beretning er udkommen af Forstander Søbørg), ligesom paa Ladegaarden er normeret meget mere Suul end i de fløvigste Anstalter. Mere end $\frac{1}{2}$ Pd. Suul uden Been behøves imidlertid næppe for hver Person i 1 Uge. I Møgelstønder faae de Borne hver Eftermiddag Kaffe, i Løit om Søndagene. Paa Fesdagene gives sædvanligt noget bedre Kost, end anordnet. Flere Steder have intet bestemt Spisereglement, f. Ex. i Bestoft i Tørningehø, Bredsted i Marssen, Treia imellem Slesvig og Husum og i Lunby i Angel*).

Det vilde, for at kunne gjøre et Overflag over Omkostningerne være vigtigt at faae opgivet, hvormeget der bruges om Aaret for hver Person af de forskjellige Fødemidler og Klædningsstykker; men det er kun saa Steder, hvor Regnskaberne føres saaledes, at det kan opgives nøiagtigt. For Ladegaarden og Tifjød kan man imidlertid for Fødemidternes Vedkommende udregne det efter Spisereglementerne, der indeholde Bestemmelser om Quantiteten af de forskjellige Gjenstande. Ogsaa har Forf. været saa heldig at faae nogle Oplysninger derom, som nu skulle meddeles, nemlig: fra Løit og Munkbrarup for 1862, fra Sønderbrarup, fra Nørrelørum efter Gjennemsnit af 5 Aar, fra Møgelstønder af 2 Aar (1850 og 1862) og fra Læf for 1862:

*) Om Sønderbrarup hedder det: „Sædvanligt gives 2 Gange om Ugen Flæsk eller Kjøb, 8 à 10 Lod à Person; paa dette Quantum koges da for 2 Dage. Koges Suppe paa nøgtern Kalvekjøb, da skeer det ligeledes for 2 Dage, og bruges dertil $\frac{1}{2}$ Kalv (der ere 29 Lemmer). Naar der gives Mælke-, Ol- eller Vandspiser, som Grød, Brødsuppe o. s. v., da gives som Efterret Kartofler, Klumper eller Kartofler, blandede med Roer, Gulerødder o. s. v.“

Sil 1 Portion er bringt i 1 Grav:

	Radbegærden.		Tilfø.	Zeit.	Munt= brarup.	Ømber= brarup.	Nørre= løgum.	Mogel= tønder.	Rat.
	2den Qst.	Zwangstf.							
Stug	$2^{5/12}$	$2^{5/12}$	$1^{5/16}$	$1^{4/5}$	$1^{1/12}$	$1^{1/16}$	$1^{1/4}$	1	$1^{1/3}$
(1 Tb. M. = 240 Qb. Br.) Brød.	580	582	316	—	—	—	—	216	—
Byg eller Boghvede	$1^{5/16}$	1	$1^{11/16}$	$7/8$	$1^{1/2}$	$5/8$	$1^{1/2}$	$1^{7/16}$	$1^{1/8}$
(1 Tb. B. = 80 Q. Gr.) Grøn ..	80	81	109	43	96	—	88	82	70
(1 Tb. B. = 128 Qb. M.) Meel ..	—	—	$4^{1/16}$	—	$2^{5/10}$	16^{80}	16^{10}	14^{66}	28
(1 Qst. M. = 76 Qb. Sil.) Sil ..	$2^{2/5}$	—	2	$2^{7/10}$	2	4^{5}	$2^{1/15}$	$2^{1/2}$	2
Ømle	182	—	150	—	142	—	—	—	—
Grøter	—	—	—	—	—	—	52	58	85
Artokker	$2^{1/5}$	$1^{1/4}$	$8/9$	—	$1/4$	—	—	—	$2^{2/3}$
Mælk	$1^{3/16}$	$1^{5/8}$	$1/2$	—	$1^{1/24}$	$1^{1/15}$	$7/5$	$1^{1/16}$	2
Ømør	—	—	316	—	173	133	—	—	—
Stjød	—	—	4^{66}	—	12	13	16	3,49	4
Stæf	58^{85}	13	17^{68}	28	12^{50}	24^{97}	25^{62}	22^{73}	16
Stiff	—	—	19^{76}	—	13^{33}	—	10^{85}	9,67	13^{26}
Stalt	$1/4$	$3/8$	$19^{4/9}$	—	—	—	3^{33}	—	—
Stør	—	—	—	—	—	$1/8$	8^{15}	$4/9$	—
Størred	—	—	—	—	—	4^{66}	—	7^{37}	—
Stb	—	—	—	—	—	—	$12^{1/2}$	$13^{7/11}$	—
Stbergarn	—	—	—	—	—	0^{53}	—	4^{88}	—
Stadmæl	—	—	—	—	—	—	$2^{1/2}$	$1^{1/5}$	—
Stromper	—	—	—	—	—	—	2	$3^{2/3}$	—
Stæfde	—	—	—	—	—	—	1	$1^{1/2}$	—
Stæbe	—	—	—	—	—	—	$1^{4/5}$	$3^{1/2}$	—
Stæ	—	—	—	—	—	—	4	4^{62}	—
Stæ	—	—	—	—	—	—	2	—	—

c. 4 Rdlr. 48 Qf. }
6 Rdlr. 43 Qf. }

Efter disse Data tager man næppe Feil, naar man antager, at der til hver Person vil behøves i 1 Aar:

1 ¹ / ₄ Td. Rug à 6 Rd. 7 Rd. 3 Mk. „ ß
1 ¹ / ₂ Td. Byg à 5 Rd. 7 — 3 — „ =
³ / ₅ Rd. Humle à 40 ß „ — ; — 8 =
1 Skp. Urter „ — 5 — „ =
1 Td. Kartofler . . . 3 — „ — „ =
300 Potter Mælk à 3 ß 9 — „ — 12 =
10 Pd. Smør à 24 ß 2 — 3 — „ =
24 Pd. Kjød*) à 1 Mk. 4 — „ — „ =
10 Pd. Flæsk*) à 18 ß 1 — 5 — 4 =
4 Pd. Fisk à 12 ß . . „ — 3 — „ =
¹ / ₂ Skp. Salt à 40 ß „ — 1 — 4 =

Jødemidlerne ville altsaa koste 37 Rd. 1 Mk. 12 ß

8 Pd. Hor à 2 Mk. (2 Rd. 4 Mk. „ ß)
13 Al. Væred à 24 ß 3 — 1 — 8 =
4 ¹ / ₄ Pd. Uld à 3 Mk. (2 — „ — 12 =)
2 Al. Hvergarn à 3 Mk. 1 — „ — „ =
2 ¹ / ₂ Al. Badmel à 4
Mk. 1 — 4 — „ =
1 ¹ / ₂ Par Strømper à
2 Mk. 8 ß „ — 3 — 12 =
2 Par Træskoe à 2 Mk. „ — 4 — „ =
4 Pd. Sæbe à 13 ß . „ — 3 — 4 =
2 Pd. Soda à 6 ß . . „ — „ — 12 =

Beklædningsgjenstandene ville koste . . 7 — 5 — 4 =

3 Alt 45 Rd. 1 Mk. „ ß

At dette Overslag ikke er for lavt ansat, bestrykes af

*) Her er beregnet ¹/₂ Pd. Kjød og Flæsk om Ugen med ¹/₅ Tillæg for Benene og ¹/₅ for Svind i Aarets Løb.

de fra forskjellige Anstalter modtagne Udtog af Regnskaberne*). I Haderslev og Løit er Forpleiningen rigtignok en Deel dyrere; man har der indgaaet en Accord desangaaende med Opsynsmanden, som paa det første Sted faaer 14 ß (i Sygehuset 17 ß) om Dagen for Bespiisningen af hver Person, hvilket er 53 Rd. 22 ß om Aaret; i Løit faaer han 13 ß om Dagen, ø : 49 Rd. 41 ß om Aaret, efter visse antagne Priser paa Fødevarerne saaledes, at han enten faaer et Tillæg eller lider et Fradrag, eftersom Priserne overstige eller falde under de ansatte; 1862 fik han over 2 Rd. i Tillæg for hver. Paa Kjøbenhavns Ladegaard kostede Bespiisningen ogsaa mere i 1861, i hvilket der til Victualier for 669 Personer udgaves 30.509 Rd. ø : 45 Rd. 58 ß for hver; men det var det dyre Aar, ellers regnes kun 40 Rd. om Aaret. Men i Meddelelserne fra Satsted hedder det: „Bespiisningen i Anstalten har i det halve Decennium fra 1857 til 1861 incl. ifølge derover ført nøiagtig maanedlig Protocol i Gjennemsnit kostet for hver Person 9 $\frac{1}{2}$ ß daglig,“ ø : 36 Rd. 11 $\frac{1}{2}$ ß , og i Ødis bespiser Opsynsmanden de Fattige for en Betaling af 8 ß daglig for hver, hvorved dog maa bemærkes, at han tillige har fri Afbenyttelse af Anstaltens 4 Td. Jord. Føde og Klæder tilsammen kostede 1862 i Lumby i Angel kun 36 Rd. 5 Mk. 8 $\frac{1}{2}$ ß for hver. Beklædningsudgifterne

*) Baron Bøgh t kom ved sine Undersøgelser angaaende Næringsmidlerne til det Resultat, at det nødvendige Næringsstof imellem den 45de og 55de Bredegrad kan anslaaes for en Mand til 6 Pd. Rugbrød dagligt, for en Kone til 4 Pd. og for et Barn til 3 Pd., i Gjennemsnit altsaa 4 $\frac{1}{3}$ Pd. ø : 1 Skp. Rug om Ugen eller 6 $\frac{1}{2}$ Td. om Aaret. Sættes 1 Td. Rug til 6 Rd., bliver det 39 Rd. om Aaret, hvilket godt stemmer med ovenanførte Beregning.

alene have i de senere Aar paa Ladegaarden beløbet sig til lidt over 10 Rd. aarligt for hver, 1862 i Treia til 9 Rd. 2 Mk. 8 ß, i Ødis 9 Rd. 4 Mk. 12 ß, i Kliplev til 7 Rd. 1 Mk., i Læk 6 Rd. 2 Mk. 11 ß og i Munkbrarup c. 4 Rd. 3 Mk.

Paa dette Grundlag vil man derfor kunne gjøre et temmelig paalideligt Overflag over, hvad en Anstalt vil koste.

Lad et Sogn have mellem 70 og 80 Fattige, hvoraf i Overensstemmelse med de ovenanførte Erfaringer 35 vilde indtræde i Anstalten, og lad Opsynsmandens Familie bestaae af 5 Personer, saa vil der behøves Føde til 40 og Klæder til 35. Lad os saa tænke os den ovenfor omtalte Gaard til 12,000 Rd. indrettet til en Fattiggård. Anskaffer man da istedetfor 2 Heste 4 Stude à 40 Rd., 10 Køer à 35 Rd., 1 Bødder og 12 Faar à 5 Rd., 3 Grise à 5 Rd.; endvidere 2 Bøgne à 60 Rd., 2 Blouge à 8 Rd., 2 Harver à 7 Rd., 1 Tromle 10 Rd. og forskellige andre Gjenstande for 100 Rd., i Alt 850 Rd., saa havde man, inden man naaede de 14,000 Rd., 1150 Rd. til Bygningsforandringer og Inventarium. I Gaardens Driftsplan behøvedes blot den Forandring, at der af Havremarken brugtes 1 Td. Land til Hør, 1 Td. til Kartofler, 1 Td. til Rodfrugter og Resten til Grter, og at noget af Brakmarken anvendtes til Grøntsoder. Saa vilde Forholdene stille sig saaledes:

	Til 40 Personer behøves:	Gaarden vil indbringe.	Utsaa maa kjøbes:	
Hvede Td.	"	37		
Rug —	50	27	23 à 6 Rb.	— 138 Rb. " ½
Byg —	60	82	38 à 5 —	— 190 — " -
do. til Krea- rerne —	60			
Humle Pd.	24	24		
Urter Td.	5	5		
Kartofler —	40	40		
Mælk Pt.	12,000	14,600		
Smør Pd.	400	600		
Kjøb —	960	960 *)	en Slagteko	— 30 — " -
Flæsk —	400	400 *)		
Fisk —	160	"	160 à 12 β	— 20 — " -
Salt Td.	2½	"	2½ à 3 Rb. 2 ½	— 8 — 2 -
Hør Pd.	280	280		
Uld —	149	56	93 à 3 ½	— 46 — 3 -
Træskoe Par	70	70		
Sæbe Pd.	160	"	160 à 13 β	— 21 — 4 -
Soda —	80	"	80 à 6 β	— 5 — " -
Tørv Læs	60	60		
Brænde Favn	2	"	2 à 10 Rb.	— 20 — " -

479 Rb. 3 ½

Derimod vil kunne sælges:

37 Td. Hvede à 8 Rb. 296 Rb.

200 Pd. Smør à 24 β 50 —

346 — " -

133 Rb. 3 ½

Endvidere: Bæverløn	45 — " -
Et Anker Olie	13 — 3 -
Sirup, Eddike, Tørklæder osv.	45 — " -
Læge og Medicin	40 — " -
Løbende Udgifter	50 — " -
Opsynsmændenes Løn	100 — " -
Udgifter og Reparationer (S. 49)	220 — " -

I Alt 647 Rb. " ½

(det er 18 Rb. 47 β for 1 Person.)

Dertil kommer Renter, 4 pCt. af 14,000 Rb. 560 — " -

(34 Rb. 47 β for 1 Person) 1207 Rb.

Endelig Afdrag, 2 pCt. af 8000 Rb. 160 —

1367 Rb.

*) 1 Ko 300 Pd., 14 Lam à 30 Pd. — 420 Pd., 9 Kalve à 24 Pd. — 216 Pd., 20 Gæs 140 Pd., i Alt 1076 Pd. 2 Svin à 250 Pd. ville afgive 500 Pd. Flæsk. Ligger man ved Stranden kan man vel selv fange Fisk og spare denne Udgift og maaskee endog noget af Kjødet.

Til øieblikkelig Hjælp til enkelte Trængende udenfor Anstalten (som og til nogle mindre Udgifter), maa der jo og beregnes Noget, skjøndt Saadanne forhaabentlig ville kunne blive hjulpsne af de Fattiges Kasse.

Dette Overflag er vist temmelig rundeligt, og Afdraget paa 160 Rd. er jo medregnet, skjøndt det, som tidligere omtalt, egentlig er en Capital, der hvert Aar lægges til Side. Men dog vil Summen omtrent blive den samme, som nu i Almindelighed udredes i Fattigskat af et Sogn paa 1600 Mennesker. Efter det statistiske Tabelværk udgjorde denne nemlig 1860 paa Landet 5 Mk. 4 ø pr. Individ (paa Derne noget mere, i Jylland noget mindre), altsaa for et Sogn paa 1600 Indbyggere 1400 Rd.

Til Sammenligning meddeles her de Oplysninger om Udgifter og Indtægter, der ere modtagne fra forstjellige Arbeidsanstalter, hvorved maa bemærkes, at Renteudgiften og Capitalafdraget er fradraget Udgiftssummen (dog ikke for Süderstapel og for Seeth, da de ikke ere opgivne derfra); da nemlig nogle Anstalter have betalt Anlægscapitalen, andre ikke, kan ingen Sammenligning gjøres mellem Udgifterne, naar de ere indbefattede deri. De opgivne Summer ere næsten alle for Aaret 1862 (med Forbigaaelse af tilfældige og extraordinaire Udgifter), dog Ladegaard og Tønder for 1861, Munkbrarup „aarligt i de sidste Aar,“ og Barde i Gjennemsnit af Aarene 1857—61. De ere her ordnede efter det Jordtilliggende, som de have.

	Ødr. Lamb.	Befætning.	Udgift.	Indtægt.	altjaa	Rent= mernes antal.	1 Øersf. føtter	Indb. & antal.	Ør. pr. Indb. i Øognet
Kadegarben.....	—	—	Ødr. 122079	Ødr. 91318	Ødr. 30761	669	Ødr. 46	—	Ør. —
Freia	1	—	—	—	405	9	45	1443	27
Sattfæb { 1857--61 1862 } ..	1	—	—	—	1183	16	74	1558	72
Øiiber = og Nørberfapel	1 1/2	3 Øeber.	1070	122	948	16	59 1/4	3005	58
Seeth og Drage	3	2 Øeber.	672	116	556	8	(69 1/2)	—	—
Øabergfæb	3	—	948	145	803	14	(57 1/3)	—	—
Øumfbrarup	3	—	c. 4500	c. 1500	c. 3000	26	83 1/3	8012	43
Øumby	3—4	—	1000	86	914	22	41 1/2	1932	36
Øbis	4	2 Øeer, 1 Øvinn.	810	50	760	13	58 1/2	750	45
Øsby	4	2 Ør. 2 Ø. 2 Øv.	543	18	525	8	65 1/2	1525	33
Øsby	6 3/4	3 Ør. 2 Ø. 2 Øv.	639	— ¹⁾	639	13	49 1/8	2009	31
Ørebffæb	11	2 Ører, 4 Ør. 8 Ø.	2000	790	1210	c. 35	34 1/5	2250	52
Øreit	12	2=3 Ør. 2 Ø. 4 Øv.	1483	238	1245	20	62 1/4	3057	39
Øønderbrarup	13	1 Øeft, 4 Ør. 1 Øv.	1101	92	1009	29	34 4/5	1426	68
Øæt	24	4 Ør. 40 Ø. 2 Øv.	1600	700	900	24	37 1/2	2100	41
Øøgeltenber	50	{ 2 Ø. 12 Ør. 6 Ungqv. 18 Ø. et Øar Øv. betydelig Øbfling.	1315	382	933	33	28 1/4	1490	60
Øønder („Øørrigmart“)	—	2817 ²⁾	1414	1403	44	31 5/8	3849	35
Ølipfæb og	77	—	1262	383	879	32	27 1/2	{ 1530 1339 }	29
Øunftæb fiben 1857 { ..									
Øørreløgum	c. 100	{ 2 Ø. 2 Ør. 12 Ør. nogle Øft. Ungq. 30 Ø. 4 Øv.	1035	1136	101	16	Øndtægt 6 1/3	1224	Øndtægt 8
Øarve	183	{ 4 Øyre, 16 Ør. 20 Ø. 4—5 Øv.	1420	600	820	45	Øbæft 18 1/5	2458	Øbæft 32
Øefloft	199	{ 2 Ø. 14 Ør. 6 Ungqv. 7 Ø. 3 Øv.	323	c. 190	133	19	7	1100	12

1) Øattiglemmernes Økebeidsførtæffe tilfalder Øpinnømanden.

2) Deraf Øfatter og Øffæfter 671 Ødr. 29 Ør. !

Saaledes vilde altsaa Udgifterne være, naar Gjælden overalt var betalt. Man vil bemærke, at de temmelig jævnt aftage, eftersom der er et større Aolsbrug, hvad der jo er naturligt, da dette bidrager saa væsentlig til Fornødenhedernes Tilvejebringelse; i Nørreløgum indbringer Anstalten endog mere, end den koster. Naar det Tidsrum er overstaaet, i hvilket Gjælden afbetales, kan der derfor ikke være noget Spørgsmaal om, at det vil være fordeeligst at have en Arbeidsanstalt med stort Jordbrug. Men indtil denne Tid ville Renter og Afdrag trykke, og selvfølgelig mere der, hvor der er et stort Jordtilliggende, da Gjælden der maa være større; dog næppe i den Grad, som man skulde vente, da Bygningsudgifterne jo vilde være meget større for de Anstalter, som ingen eller kun liden Jord have, og hvor store Arbeidsværelser ere nødvendige. Bygningerne i Tikjøb (med 106 Fattiglemmer), hvor der er 5 Td. Land, hvis Kjøbesum var 1500 Rd., have kostet over 16,000 Rd. og Inventariet over 2000 Rd. Værdien af de smaa Anstalter i Treia (1 Td. Land) og i Ødis (4 Td. Land) er angiven henholdsvis til 2200 Rd. og 2000 Rd. Gjælden i Løit for Fattiganstalten (12 Td. Land) beløb sig oprindeligt til 6200 Rd. Værdien af Møgeltonder Fattiggaard med 50 Td. Land er derimod anslaaet til 6--7000 Rd.; i den Overenskomst, der blev sluttet med Gusted Sogn, da det 1857 fik Andeel i Kliplevs Fattiganstalt (med 77 Td. Land), og ifølge hvilken det skal betale Halvdelen af Renten af Anstaltens Tarationsværdi, er denne anslaaet kun til 3500 Rd.; Nørreløgum Fattiganstalt, der kan optage omtrent 50 Personer og har c. 100 Tdr. Land, kostede 1852 med Bygningsforandringer og Inventarium omtrent 10,000 Rd.; Barde Fattiggaard med 183 Td. Land købtes 1844 for

6000 Rd.; i Bestoft kjøbtes Gaarden med 199 Td. Land i en heldig Tid 1847 for 2880 Rd. og kom til at koste med de fornødne Ombygninger, Besætning og Inventarium 5280 Rd.; i Agerstov er forrige Aar indrettet en Anstalt med 43 Td. Land og Besætning af 2 Heste, 8 Køer, 1 Oxie, 3 Faar og 2 Sviiu, som kostede 11,750 Rd., nemlig Jorden 4800 Rd., en (ny?) Bygning 5400 Rd. og Besætning 1550 Rd. Disse Oplysninger synes ogsaa at vise, at man bør bygge saa lidt som muligt; det er bedre at sætte Pengene i Jord, der rimeligviis vil stige i Værdi, end i Bygninger, hvis Værd hvert Aar forringes og ere urealisable.

Men for at bedømme, hvorvidt denne Forsørgelsesmaade er befordelig, maa man ikke blot see hen til, hvad 1 Fattiglem koster, og hvad Fattiganstalten i det Hele koster, men lægge Mærke til, i hvilket Forhold Befolkningen staaer til Indbyggernes Antal. Derfor er der ovenfor tilføjet, hvor stor Udgiften bliver for hvert Individ i Sognet, og det vil deraf sees, at den er betydelig mindre end de 84 Sk., som Fattigskatten beløber sig til pr. Individ i Kongeriget; om end Renterne — (4 pCt. af 10,000 Rd. bliver for 1200 Indb. 2 Mk. pr. Pers., for 1600 Indb. 24 Sk. og for 2000 Indb. 19 Sk.) — lægges til, vil det dog saa Steder løbe op til 5 Mk. Lumbj gjør en Undtagelse, men det er en ny Anstalt, der ikke endnu ret er kommen i Gang, og det er tilmed et meget lille Sogn (750 Indb.) til at være ene om en Fattiganstalt.

Hvad der, i det Mindste paa Landet, gives til Fattige udenfor Fattiganstalterne, er i Almindelighed i Slesvig ubetydeligt, mange Steder slet Intet, og, skulde Arbejdsanstalter naae deres Hensigt, bør man vistnok ogsaa

være meget forsigtig med, at det ikke tager Overhaand, som det i enkelte Sogne er Tilfældet. Medens saaledes i Hattsted Sogn kun 16 Personer bleve forsynede i Fattiganstalten, bleve ligesaa mange understøttede med 385 Rd. udenfor den; og i Løit Sogn, hvor den usædvanligt dyre Anstalt samme Aar kostede 1245 Rd., blev over 700 Rd. udgivne til Hjælp udenfor; men dog udgjorde Alt i Alt Fattigudgifterne, med 487 Rd. i Renter og 250 Rd. i Afdrag, ikke mere end 93 Sk. pr. Individ, o: 9 Sk. over Gjennemsnitsbeløbet i Kongeriget.

Det vil forhaabentligt fremgaae af alt dette, at der ikke er Grund til at antage, at Fattigudgifterne skulle synderligt forøges ved en Arbeidsanstalts Oprettelse, selv i den første Tid. Et Sogn paa 1600 Indbyggere, med 35 Fattige, der ville indtræde deri, vil ved at oprette en saadan, kunne forsyne dem for omtrent den samme Udgift som hidtil og vil med det Samme ved Afdraget paa Gjælden samle sig en Capital. Naar Gjælden er betalt, ville Fattigvæsenets Udgifter blive betydelig mindre; men selv inden denne Tid er der al Udsigt til, at Fattigskatten bliver ringere og ringere, istedetfor at den nu jævnt forøges; de Fattiges Antal vil nemlig efter al Rimelighed blive mindre og mindre, fordi Selvirkksomheden anspores hos de Trængende udenfor Arbeidsanstalten, og de deri optagne Børn, som ellers for en stor Deel vilde opvære i Lediggang som vordende Fattiglemmer, nu blive vænnede til at arbejde og uddannede til at ernære sig selv. Der er rigtignok nyligt ifølge Avisberetninger blevet sagt*), at man i England havde seet, hvorledes de fattige Familier

*) Paa Dommermødet i Aarhus den 9de Juli 1863.

der gjennem disse Anstalter conserveredes som Fattigfamilier, og at man var kommen til den Erkjendelse, at man maatte see at komme bort fra dette System. Sir Nicholas*), der var Medlem af den engelske Fattigvæsenes Bestyrelse, udtalte sig (II, S. 439—40) 1854 heelt anderledes, idet han paa det Bestemteste fremhæver ikke blot Arbeidsanstalters Nytte med Hensyn til Gamle, Svage og Børn, men deres Nødvendighed i Henseende til de Arbeidsføre („indeed it may be said the necessity for it“), og han siger (S. 448), at den aarlige Beretning angaaende Fattigvæsenet for 1852 „viser, at Nytten af Arbeidsanstalter, som er bevist ved Erfaringen, er bleven bedre forstaaet og mere almindelig paa skjønnet.“ Det nyeste Værk om denne Gjenstand, det i dette Aar udfomne Skrift: „Die englische Armenpflege“ af Dr. Kries, der 1857 var i England forat undersøge Fattigvæsenet der, yttre sig i samme Retning; han siger S. 24, at de forskjelligste, med det engelske Fattigvæsenes Bestyrelse paa det Nøieste bekjendte Mænd have 1857 paa den meest uforbeholdne Maade erkjendt Arbeidshuussystemets Nytte og Nundværlighed for ham; han nævner saaledes: Mr. Hugh Owen og Esq. George Coode, hvilken sidste yttrede, at „Arbeidsanstalter ere aldeles

*) Denne af det engelske Fattigvæsen saa høitfortjente Mand var først Skibscapitain, nedsatte sig derpaa i Southwell, blev der valgt til Fattigforstander (overseer) og deeltog som saadan i Omordningen af den derværende Arbeidsanstalt, hvorved Udgifterne, der 1820—21 var 2006 £stl., i 3 Aar formindskedes til 517 £stl. om Aaret. Han havde væsentlig Deel i Reorganisationen af det engelske Fattigvæsen 1834, blev Medlem og Secretair for Centralbestyrelsen, og det var efter hans Plan at det irske Fattigvæsen ordnedes 1838, efterat han havde været i Holland og Belgien for at undersøge Fattiganstalterne der. (Kries S. 18.)

mundværlige for de Arbeidsføre, og at deres strengere Anvendelse stedse vinder mere Auerkjendelse i England;" og han udtaler S. 326 som Resultat af sine Undersøgelser, at han er „overbevist om, at Arbeidshuus-systemet overalt burde udstrækkes saavidt, som det tilbørlige Hensyn til den offentlige Menings Standpunkt og Oplysning tillader det." Skulde det Modsatte imidlertid være den allernyeste Erfaring der, og skulde det der være en almindelig Erfaring, mon saa ikke Grunden skulde være, at de engelske Fattiganstalter ere for store? I Slesvig, hvis Forhold i det Væsentlige ligne vore, vise de mange i de senere Aar oprettede Anstalter tilstrækkeligt, hvor tilfreds man der er med dem. Om der end paa enkelte Steder, muligviis af tilfældige Aarsager, kan være en Forøgelse, — i Løit, hvor der gives en saa stor Understøttelse udenfor Anstalten, var der saaledes 1856 kun 11, men ifjor 20 Lemmer i den, — saa er det dog almindeligt, at de aftage, mange Steder endog i en overordentlig stor Grad: i Dsby var der 1840 52, nu 13; i Kliplev 1843 50, ifjor 20; i Nørreløgum 1853 26, nu 16; i Møgeltønder 1833 115, 1845 c. 90, ifjor 33; i Treia 1845 14, ifjor 9; i Süder- og Norderstapel 1856 19, ifjor 8; i Seeth og Drage 1855 20, ifjor 14; i Hatsted 1846 27, nu 16. Der er derfor vist god Grund til at antage, at Fattiglemmernes Antal vil aftage, og dette vilde ikke blot være heldigt i oeconomisk, men i en langt vigtigere Henseende; jo mere det tvungne Fattigvæsen indskrænkes, des større Haab er der for, at den frivillige Fattigforsørgelse kan vinde Fremgang, og den er det dog — det maa ikke glemmes — som man stedse maa have for Øie som Formaalet.

Der turde vel nu være sagt nok til at vise, at denne

Forsørgelsesmaade ikke er saa befoftelig, som den ofte antages, men tværtimod besparende, naar man ikke blot tænker paa Diebliffet, men seer hen til Fremtiden. Men selv om dette ei var Tilfældet, er den dog værd at foretrække for den nuværende demoraliserende Forsørgelse. Det Deconomiske burde dog ikke være det Afgjørende i en saadan Sag, der vel er værd, om det behøvedes, selv at offre Noget for; at befrie de værdige Ulykkelige fra Nøden, at skaffe de Gamle og Syage Pleie og de stakkels Børn en god Opdragelse ere vigtige Formaal, og de kunne upaatvivelig bedst opnaaes i en hensigtsmæssig indrettet og godt bestyret Arbeids- og Forsørgelsesanstalt.

Men skal denne Forsørgelsesmaade vinde Udbredelse i Landet, maa den møde Understøttelse og Smødefommen fra Overbestyrelsens Side. Indenrigsministeriets Circul. af 3die Dec. 1856 om Opførelsen af Fattighuse bestemmer, at Bærelsernes Høide ikke maa være under 4 Alen; men det er at haabe, at denne Bestemmelse ikke vil blive fortolket som gjældende for Arbeidsanstalter, der ere grundede paa Agerbrug, hvilket vilde omtrent umuliggjøre Benyttelsen af de tilstedeværende Bygninger og tvinge til Opførelse af nye. Ligeledes kan Overbestyrelsen meget hjælpe til Sagens Fremme ved at lette Communerne Udgangen til de fornødne Laan, navnlig ved at lade dem faae dem, saavidt muligt, af offentlige Midler og ved ikke at fordre dem tilbagebetalte i en kort Arrække; det slesvigiske Ministerium har tilladt, at Tilbagebetalingen udstrækkes til et Tidsrum af over 50 Aar, og da det er en Foranstaltning, som især vil komme de følgende Slægter tilgode, synes det fuldkomment retfærdigt. Fritagelse for Brugen af stemplet Papiir til Gjældsbrevene vilde ogsaa lette meget; Pengene kunde da lettere skaffes tilveie i

Smaasummer hos Private, der jo ikke kunne anbringe dem sikkrere end hos en Commune, og blev en saadan Sum opsagt, kunde uden Udgift en ny laanes hos en Anden. Naar Overbestyrelsen paa disse og andre Maader vil opmuntre til at slaae ind paa denne Vej, for at den i Fattigreglementet opstillede rigtige Grundsaetning, at man skal „forhjaelpe de Fattige til noget efter deres Kraeften passende Arbeide“, kan blive til Birkelighed, ville nok efterhaanden flere og flere Arbeidsanstalter reise sig rundt om i Landet, vistnok til Misfornoielse for de uværdige, men til Trost for de værdige Trængende og til Gavn for Fremtiden. —

Sluttelig skal endnu tilføies et Udkast til en Bedtægt for en Fattig- og Arbeidsanstalt, som er udarbejdet ved Sammenligning af over 20 forskjellige Regulativer, og desuden nogle Schemata til Regnskabsførelsen.

§ 1.

Anstaltens Formaal er at forføre Sognets Fattige med Livets Fornødenheder, idet den tilbyder de Arbeidsføre Bæftigelse, giver Børnene en god Opdragelse og skaffer de Gamle og Svage omhyggelig Pleie.

§ 2.

Enhver, som begjærer Hjaelp af Sognets Fattigvæsen for sig eller sin Familie, er forpligtet til at indtræde i Anstalten og at arbeide der efter Gyne*). Hvorvidt der fra denne Regel skal skee en Undtagelse, idet Hjaelpen

*) Lignende Bestemmelser findes saa godt som i alle Regulativer, og ere vistnok uundgaaelig nødvendige, naar en Arbeidsanstalt skal kunne trives og opnaae sin Hensigt. I nogle Regulativer er det desuden udtrykkelig udtalt, at uægte Børns Mødre, som forlange Understøttelse, ogsaa, naar Bestyrelsen anseer det for hensigtsmæssigt, skulle indtræde.

nydes ved at optage enkelte Personer af en Familie i Anstalten eller ved at tilstaae Understøttelse udenfor den, navnlig naar Noget ved en midlertidig Hjælp kunde reddes for at blive trængende for bestandig, bestemmes af Sogneforstanderskabet i hvert enkelt Tilfælde, og dersom Vedkommende ikke er tilfreds med dens Bestemmelse, indstilles Sagen til Amtets Afgjørelse.

§ 3.

Sogneforstanderskabet, der udgjør Anstaltens Bestyrelse, antager til Besørgelsen af Gaardens Drift, Huusholdningen og det daglige Opsyn med Fattiglemmerne og deres Arbejde en Opsynsmand og en Huusbestyrerinde.

I. Sogneforstanderskabet.

§ 4.

Sogneforstanderskabet, der i Reglen forsamler sig een Gang om Maanedens i Anstalten, tager Bestemmelse angaaende Gaardens Drift, dens Producters Anvendelse og Fornødenhedernes Anskaffelse; det bestemmer, hvem der skal optages som Fattiglemmer i Anstalten, og hvem der skal udskrives af den, afgjør alle andre Stiftelsen og Fattiglemmerne vedkommende Spørgsmaal, og vaager over, at Enhver nyder den ham tilkommende Ret, og at de i denne Bedtægt indeholdte Bestemmelser nøiagtigt efterleves.

§ 5.

Til at føre det særlige Tilsyn med Anstalten i Forening med Sognepræsten, hvem Ansvarret for Fattigvæsenets Bestyrelse efter Loven nærmest paahviler, udvælger Sogneforstanderskabet 2 af sine Medlemmer for 2 Aar ad Gangen, hvoraf een afgaaer hvert Aar, første Gang efter Lodtrækning, men kan gjenvælges. Dette

Tilsynsudvalg bør flittigt besøge Anstalten og bringe Sogneforstanderskabets Beslutninger til Udførelse, ligesom det har at varetage Alt, Anstalten vedkommende, fra det ene Sogneforstanderskabs Møde indtil det andet.

II. Opsynsmanden og Huusbestyrerinden.

§ 6.

Da Opsynsmanden og Huusbestyrerinden ere Sogneforstanderskabets Forvaltere, have de at rette sig efter dets Bestemmelser og at aflægge Regnskab for det, hvorimod de med Hensyn til Fattiganstalten ere at betragte som dens Huusbond og Huusmoder med samme Myndighed over Fattiglemmerne, som Tyendeloven tillægger saadanne over deres Tyende.

§ 7.

Ligesom de antages af Sogneforstanderskabet, kunne de ogsaa af dette afskediges eller frivilligen fratræde deres Tjeneste efter de i Tyendeloven fastsatte Regler.

§ 8.

Da deres stadige Tilstedeværelse er saa særdeles vigtig, maae de ikke uden nødvendigt Grund forlade Anstalten. Til Fraværelse om Natten eller i længere Tid end en halv Dag udkræves Tilladelse af Tilsynscomiteen eller Sogneforstanderskabet.

§ 9.

Opsynsmanden er ansvarlig for Anstaltens Inventarium, hvorover en Fortegnelse bør findes hos Sogneforstanderskabet og en ligelydende hos ham; han maa sørge for, at det ikke ødelægges paa utilbørlig Maade, og itide anmeldte, naar det trænger til Istandsættelse eller Fornyelse.

§ 10.

Det paaligger ham at besørge Alt, der henhører til Gaardens forsvarlige Drift, efter Sogneforstanderskabets Anviisning, og at paasee, at alt det Korn, Hø, Brændsel og andre Producter, der indbjergeres, henses og behandles ordentligt og benyttes med Sparommelighed, og at Kreaturerne røgtes forsvarligt. Dgsaa maa han sørge for, at Haven benyttes hensigtsmæssigt.

§ 11.

Hvad der foruden Gaardens og Havens Producter behøves, maa han anmelde for Sogneforstanderskabet, for at det efter dets Bestemmelse kan blive anskaffet for Fattigkassens Regning.

§ 12.

Han maa sørge for, at alle Bærelser om Morgenene blive feiede og udluftede, og at Sengene redes strax.

§ 13.

Han anviser ethvert af Fattiglemmerne dets Arbejde og paaseer, at de i Arbejdstiden flittig og rolig arbejder efter deres Kræfter, hvad enten det er i Huset, i Haven eller paa Marken.

§ 14.

Han bør vaage over, at ikke noget af Fattiglemmerne uden hans Tilladelse forlader Anstalten, og at de, naar de erholde den, igjen komme tilbage til den fastsatte Tid. Dem, der ønske det, og have opført sig godt, kan han give Tilladelse til at forlade Anstalten om Eftermiddagen paa Sønd- og Helligdage; dog skulle de da opgive, hvor de gaae hen. Til anden eller længere Frihed behøves Tilsynscomiteens Samtykke.

§ 15.

Han maa paasee, at de Fattige til de bestemte Tider

faae deres Maaltider efter den fastsatte Spisevedtægt, og at Maden i enhver Henseende er, som den bør være. Han eller Bestyrerinden maa derhos være tilstede, navnlig ved Middagsmaaltidet, for at vaage over Orden og Sømmelighed.

§ 16.

Han bør holde over, at Middagsmaaltidet begynder med en Bordbøn, og opmuntre de Fattige til at bivaane den offentlige Gudstjeneste. For dem, der ikke komme til Kirken, skal der paa Helligdagene forelæses en Prædiken, Alt efter Præstens nærmere Anviisning.

§ 17.

Han maa antage sig Børnene med faderlig Omhu, sørge for, at de regelmæssig søge Skolen, og at de ogsaa hjemme holdes til at læse og blive beskæftigede paa nyttig Maade. Han maa i Forening med Huusbestyrerinden overhovedet træde Børnene i Faders og Moders Sted, med Omhyggelighed sørge for deres Opdragelse, og de ere berettigede til, om fornødent gjøres, at revse dem, som Forældre deres Børn.

§ 18.

Det paaligger ham at have tilbørligt Tilsyn med de Syge og sørge for, at de faae omhyggelig Pleie, og at Lægens Forskrifter iagttages.

§ 19.

Om Aftenen maa han paasee, at alle Fattiglemmerne Kl. 9 (9^{1/2}) forsøie sig til Sengs, dog uden at formene Børn, Gamle og Svage tidligere at gaae til Hvile. Derpaa maa han, inden han selv gaaer til Sengs, eftersee, om Alt er i Orden i alle Værelser, om Ilden er slukket paa Skorstenen og i Kaffelovnen, og om Husets Døre ere lukkede.

§ 20.

Han bør alvorligen bestræbe sig for at omgaaes de Fattige med Velvillie og Mildhed uden dog at lade det mangle paa den fornødne Alvor. Naar Noget af dem ikke vil gjøre sin Pligt, bør han først ved Formaning søge at rette det. Frugter dette ikke, har han Ret til at nægte den Paagjældende Fritiden efter Maaltidet eller for een Dag det i Spisevædtægten bestemte Svul eller Tilladelse til at gaae ud om Søndagen, og maa han i saa Fald anmeldte det Forefaldne for Tilsynscomiteen. Derimod maa han ikke anvende Skjældsord eller legemlig Tugtelse. Kun naar Noget gjør sig skyldig i haandgribelig Modstand eller Opsætsighed, har han, naar han ikke paa anden Maade kan bringe Orden tilveie, Ret til foreløbigt at indespærre ham, men maa da øieblikkeligt anmeldte det, for at Sogneforstanderskabet, der ifølge Plac. 14. Dec. 1810 § 22—23 har Ret til med Politimesterens Samtykke at idømme Fattiglemmer Fængselsstraf, kan bestemme, hvad der nærmere bør foretages*).

§ 21.

For at Regnskabet stedse kan være i Orden, maa han nøiagtig føre en

- 1) Huusholdnings=Dagbog, hvori han, foruden de daglige Arbeider, paa Indtægtsfiden anfører de

*) I Slesvig tillægge Regulativerne i Almindelighed Bestyrelserne Ret til at straffe med 3 Dages Arrest paa egen Haand; men et saadant Forslag fra en Anstalt i Kongeriget har ikke kunnet opnaae Indenrigsministeriets Approbation. At Opsynsmanden maa have Magt til i Nødstilfælde foreløbigt at indespærre den, der ikke paa anden Maade kan bringes til Lydighed, er vist nødvendigt og kan ei afstedkomme store Misbrug, da han øieblikkeligt skal anmeldte det; denne Bestemmelse er ogsaa almindelig i Slesvig, ligesom den og er gjældende i Liffjøb.

Producter, som Anstalten indbringer, saavel som det, der indkjøbes for Fattigkassens Regning, og paa Udgiftssiden, hvad der daglig bruges i Anstalten eller sælges derfra; og en

- 2) Lemme-Dagbog, hvori han for hvert enkelt Fattiglem paa Indtægtsiden anfører de Arbeider, han udretter, og paa Udgiftssiden de Klædningsstykker, han modtager.

§ 22.

Huusbestyrerinden har at gaae Opsyndsmanden tilhaande, navnlig ved at holde over Orden og Reenlighed i Huset og at paasee, at de Fattige, især Børnene, holdes reenlige, og at deres Linned vaskes hver Uge. Hun maa lave Maden til de Fattige, forestaae Brygning, Bagning, Vask og iøvrigt besørge alle de en Huusmoder paa hvilende Forretninger.

III. Fattiglemmerne.

§ 23.

Naar Nogen indtræder i Fattiganstalten, optages en Fortegnelse over de ham tilhørende Eiendele med tilføjet Værdi af disse, hvilke ved hans Udtrædelse enten atter udleveres eller erstattes ham. I Regelen*) beholder Enhver sine medbragte Klæder og først, naar de ere opslidte, gives ham andre.

§ 24.

Alle Fattiglemmer, som ikke hindres ved Sygdom,

*) Undtagelser derfra bør kunne finde Sted, naar det er at befrygte, at Nogen, efterat være opklædt paa Fattigkassens Regning, strax vil forlade Anstalten igjen. I England faaer Enhver ifølge Arbeidshuusordenningen af 5te Febr. 1842 Art. 7 strax ved Indtrædelsen Anstaltens Klædebragt, og hans egne Klæder opbevares til hans Udtrædelse.

bør staae saa tidligt op, at de kunne have rensset sig og Bærelserne være i Orden inden den bestemte Døretid.

§ 25.

Strax efter Døren begynder Arbeidstiden om Sommeren (Mai—August) Kl. 6 F. M., om Vinteren (Novbr.—Febr.) Kl. 8, Foraar (Marts—April) og Efteraar (Sept.—Octob.) Kl. 7. Naar der Kl. 12 kaldes til Spisning, søger Enhver sin Plads ved Bordet, og Kl. 1 $\frac{1}{2}$ gaaer atter Enhver til sit Arbeide, som vedvarer til Kl. 8. Kl. 9 (9 $\frac{1}{2}$) maae Alle være tiljengs*). Dog skulle de ved Aølsbruget og Husets Syssel Beskæftigede rette sig efter de i Egnen brugelige Arbeidstider efter deres Foresattes nærmere Bestemmelse.

§ 26.

Til de fastsatte Spisetider skal der gives Fattiglemmerne tilstrækkelig, god og sund, men tarvelig Kost efter Spisevedtægten. Men Brændevin taales ikke, og The,

*) Disse Klokketider ere ansatte, eftersom det de fleste Steder finder Sted; men der maa jo meget tages Hensyn til Egnens Skik. I Klipleb staae de om Sommeren op Kl. 4 $\frac{1}{2}$, og i Læk, Klægshol, Risum og Foretoft i Tønder Amt endog Kl. 4; i Høier begynder Arbeidstiden hele Vinteren Kl. 7, og i Tikjøb Kl. 7 $\frac{1}{2}$. Fritiden om Middagen er sædvanligt 1 $\frac{1}{2}$ Time; i Tikjøb, Bestoft, Munkbrarup, Grumtoft og Hatsted om Sommeren fra Kl. 12—2 og om Vinteren fra Kl. 12—1; i Grøeskjøbing, Nørreløgum og Hollingsted derimod hele Aaret kun fra Kl. 12—1. Om Aftenen ophører Arbeidet i Grøeskjøbing, Tønder, Embshol og Hatsted allerede Kl. 7; i Tikjøb og Tønning om Vinteren Kl. 7. I Tvangsarbeidsanstalten i Slesvig gives kun $\frac{1}{2}$ Time fri om Middagen, og Arbeidet ophører ikke før Kl. 8 eller 9 efter Aarstiden; i Tønning have ogsaa Tvangsarbejderne 1 Time længere Arbeidstid end de andre. — I England er Arbeidstiden i Fattiganstalterne fra Kl. 7 (om Vinteren 8) til Kl. 12 og fra Kl. 1 til Kl. 6; Kl. 8 er Sengetid.

Kaffe og Tobak uddeles i Regelen ikke. Tobaksrygen kan ialfald kun tillades i Fritiderne, og maa slet ikke finde Sted i Stald, Ko og Lade.

§ 27.

Saa vel ved Maaltiderne som ved Arbeidet bør Fatiglemmerne beslutte sig paa at leve i Fred og Kjærlighed med hinanden og overhovedet iagttage et sømmeligt og anstændigt Forhold. De bør med Flid og Villighed udføre de dem paalagte Arbeider, og ikke blot nøie efterleve de Bestemmelser, som Sogneforstanderskabet finder det for nødvendent at tage, men ogsaa være Opsynsmanden og Huusbestyrerinden lydige som deres Huusbonde og Madmoder og vise disse deres Foresatte den skyldige Agtelse. For særdeles udviist Flid og Villighed kan Tilsynscomiteen tilstaae som en Opmuntring en lille Pengebølle, ligesom og de, der i deres Fritid udføre Arbeide, derfor kunne erholde en Godtgjørelse. Har Nogen nogen Klage at fremføre, kan han henvende sig dermed til Opsynsmanden eller Sogneforstanderskabet, der da ville undersøge Sagen.

§ 28.

Børnene bør ære Opsynsmanden og Huusbestyrerinden som deres Pleieførelde, og deres Førelde bør ikke modsætte sig disse Bestemmelser.

§ 29.

Ingen maa forlade Stiftelsen uden Tilladelse, og naar Nogen har erholdt denne, maa han afholde sig fra Tiggeri, Drukkenskab og enhver Uorden, iagttage et anstændigt Forhold og komme hjem i rette Tid. Ei heller maa Nogen modtage Besøg af Fremmede uden Opsynsmandens Tilladelse.

§ 30.

Naar Nogen ønsker at udtræde af Anstalten, skal han anmeldte det for Sogneforstanderskabet, der ikke bør nægte sit Samtykke, saafremt den Paagjældende kan ernære sig og sin Familie paa lovlig Maade for længere Tid; dog skal en saadan Anmeldelse i Regelen skee 3 Maaneder inden Udtredelsen, og dem, der før have været udfreyne og atter ere indkomne, kan Sogneforstanderskabet nægte Tilladelsen. Mener Vedkommende sig forurettet derved, indstilles Sagen til Amtets Afgjørelse. Ved Udtredelse opgjøres den Paagjældendes Regnskab, og det mulige Overskud af Fortjeneste udbetales ham.

§ 31.

Fattiglemmerne bør gjøres bekendt med de i denne Bedtægt dem vedkommende Bestemmelser, hvorfor et Uddrag af den bør være ophængt paa et for dem tilgængeligt Sted i Arbejdsanstalten.

N. N. Sogneforstanderskab.

el
in

gt.
t.
Ed. S.
10
10
8
18
18

1863. Jan.	Arbeider ved Aulsbruget.	Kjen
		P
1		,
2	Gravet Grøfter i Marken Nr. 6	8
3	Merglet i Marken Nr. 3	,
4	Kjørt Gjødning paa Nr. 4	16
		-
		18

Fortjent ved Arbeide.

2— 3 tærffet
5—10 gravet Grøfter
11—12 flettet 4 Maatter

gift.

n	Salt.	Die	Sæbe.	Soda.	Til Kreaturerne.	Solgt.
d.	Fdt.	Pot.	Pd.	Pd.		
'	"	"	"	"		
3	1	"	2	1	1 Td. Byg til Køerne	14 Tdr. Hvede
'	"	4	"	"	1 Skp. Vrter til Svinene	1 Kalveskind
1	"	"	"	"	56 Pd. Smør
	1	4	2	1		

t

Tørfløder.	Snapper.	Træffoe.	Forstjelligt.
Strr.	Duf.	Par.	

b) Sammenprotocol.

Nr. 1. N. N., født d., indkom d., udstreven 4. Marts 1863.
 (hans Hustru Nr. 2, 2 Børn Nr. 2 a og Nr. 2 b)

Har fortløst.

1863.
 Jan. 2 - 3 tørstet i 2 Dage á
 5 - 10 gravet Grøfter, 6 D. á
 11 - 12 flettet 4 Maatter á
 13 - 31 røgtet Kreaturer, 17 D. á
 Febr. Markarbejde i 24 D. á
 Marts 2 - 4 do. i 3 D. á

fortjent
 erholdt
 tilgode
 Sønens Nr. 2 (fol.) har faaet tilgode
 begge tilgode
 Men Barnet Nr. 2 a (fol.) skyldig Nr. 2 b
 og Barnet Nr. 2 b (fol.) do.
 altjaa skyldig

Har erholdt.

1863.
 +¹/₄ 5 M. Læred til Skjorte 5 \mathcal{L} , Eyl. 24 β
 +³/₂ 1 Bar Læssfoe
 Kostpenge i 63 D. á
 erholdt

	Nb.	\mathcal{L}	β		Nb.	\mathcal{L}	β
1863.					1	2	8
+ ¹ / ₄ 5 M. Læred til Skjorte 5 \mathcal{L} , Eyl. 24 β					"	2	"
+ ³ / ₂ 1 Bar Læssfoe					1	2	8
Kostpenge i 63 D. á							
erholdt							
fortjent							
erholdt							
tilgode							
Sønens Nr. 2 (fol.) har faaet tilgode							
begge tilgode							
Men Barnet Nr. 2 a (fol.) skyldig Nr. 2 b							
og Barnet Nr. 2 b (fol.) do.							
altjaa skyldig							

